

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕ
ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ευθυμία Νάστα

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σμαράγδα Καζή

Αθήνα, 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην εκπόνηση αυτής της εργασίας και ερευνητικής προσπάθειας. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Σμαράγδα Καζή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, και επιβλέπουσας της παρούσας εργασίας, για την καθοδήγηση και βοήθεια την οποία προσέφερε κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας και της συγγραφής της εργασίας. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω την κ. Σταυρούλα Σαμαρτζή, Καθηγήτρια του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για τη συμβολή της κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Επιπλέον, ευχαριστώ τον κ. Δημήτριο Καλαμάρα, Διδάσκοντα Στατιστικής του Παντείου Πανεπιστημίου, για τη συνεχή υποστήριξη και βοήθειά του.

Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλα τα άτομα που δέχτηκαν να συμμετάσχουν αφιλοκερδώς στην παρούσα έρευνα, συμβάλλοντας έτσι στη διεκπεραίωση του συγκεκριμένου πονήματος, καθώς και στην εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων που είχαν τεθεί. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για τη συναισθηματική υποστήριξη και την πρακτική βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλο αυτό το διάστημα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα αναφέρεται στη σταθερή αντίληψη του ατόμου πως μπορεί να αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις, και αποτελεί έναν καλό προβλεπτικό παράγοντα για τη ψυχική υγεία, την προσαρμοστικότητα και τη μελλοντική εξέλιξη του παιδιού (Saarni, 1999). Η οικογένεια φαίνεται πως επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση της αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού, όπως, για παράδειγμα, μέσω της γονεϊκής εμπλοκής (Renninger et al., 2002), της προσλαμβανόμενης ζεστασιάς κ.ά. (Cooper, 2009; Suizzo et al., 2017). Πιο συγκεκριμένα, η προσλαμβανόμενη αποδοχή ή απόρριψη του παιδιού από τον γονέα, βάσει του μοντέλου του Rohner (2005), φαίνεται πως συμβάλλει στη διαμόρφωση χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του παιδιού, όπως επίσης και η συντονισμένη και αρμονική συνεργασία μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας (π.χ., Teubert & Pinquart, 2010).

Βάσει των παραπάνω, διερευνήθηκαν οι συσχετιστικές σχέσεις μεταξύ της πατρικής απόρριψης, της συνεργατικότητας των γονέων και της αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού. Επιπλέον, διερευνήθηκαν οι διαφοροποιήσεις στην προσλαμβανόμενη συμπεριφορά του πατέρα, με γνώμονα το φύλο και την ηλικία του παιδιού, αλλά και στην αυτοαποτελεσματικότητα των παιδιών. Για την διεκπεραίωση της έρευνας, απαραίτητη ήταν η συλλογή δεδομένων από 60 οικογένειες παιδιών ηλικίας 9-15 ετών. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω τριών εργαλείων: α) της Κλίμακας Γονεϊκής Αποδοχής- Απόρριψης (Rohner, 2005), β) της Γενικής Κλίμακας Αυτοαποτελεσματικότητας (Jerusalem & Schwarzer, 1995), και γ) της Λίστας Προβλημάτων Γονέων (Dadds & Powell, 1991). Τα αποτελέσματα που προέκυψαν ανέδειξαν αρνητική συσχέτιση μεταξύ της Πατρικής Αδιαφορίας με την Αυτοαποτελεσματικότητα του παιδιού, θετική συσχέτιση της Πατρικής Ζεστασιάς με την Αυτοαποτελεσματικότητα του παιδιού, και θετική συσχέτιση μεταξύ Προβληματικής Συνεργατικότητας των γονέων και Πατρικής Απόρριψης. Αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις φύλου και ηλικίας, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ούτε μεταξύ φύλων (αγόρια- κορίτσια), ούτε μεταξύ ηλικιακών ομάδων (παιδιά- έφηβοι), τόσο για την Πατρική Απόρριψη, όσο και για την Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα. Η συγκεκριμένη μελέτη στόχευσε, κατ' αυτόν τον τρόπο να διερευνήσει εκτενέστερα ένα μέρος της πατρικής εμπλοκής, και πώς αυτό επιδρά στην ανάπτυξη ενός χαρακτηριστικού της προσωπικότητας του παιδιού, με απώτερο στόχο

την κατανόηση του φαινομένου και τον σχεδιασμό προγραμμάτων παρέμβασης που θα εστιάζουν στην εντατικότερη και ποιοτικότερη πατρική ενασχόληση και καλή συνεργασία μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας.

Λέξεις- κλειδιά: Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα, Πατρική Αποδοχή/ Απόρριψη, Συνεργατικότητα Γονέων

ABSTRACT

General Self-Efficacy refers to a person's constant perception of how they can cope with difficult situations, and is a good predictive factor for child's mental health, adjustment and future development (Saarni, 1999). Family seems to have a significant effect on the modulation of the child's self-efficacy, such as, for example, through parental involvement (Renninger et al., 2002), intake of warmth, and so on. (Cooper, 2009; Suizzo et al., 2017). In particular, acceptance or rejection received by the parent, based on Rohner's model (2005), appears to contribute to the shaping of the child's personality and behavior, as well as the coordinated and harmonious coparenting behaviour (e.g., Teubert & Pinquart, 2010). Based on the above, we investigated the correlations between paternal rejection, coparenting behaviour, and child's self-efficacy. In addition, the variations in received paternal acceptance/ rejection and child's self-efficacy were investigated, based on child's gender and age. The sample consisted of a total of 60 families of children aged 9-15 years. Data collection was completed through three scales: (a) the Parental Acceptance and Rejection Questionnaire- Short Form (Rohner, 2005); (b) the General Self-Efficacy Scale (Jerusalem & Schwarzer, 1995); and (c) Parent Problem Checklist (Dadds & Powell, 1991). The results shown negative correlation between Paternal Neglect and children's Self-Efficacy, positive correlation between Paternal Warmth and children's Self-Efficacy, and positive correlation between Problematic Coparenting Behaviour and Paternal Rejection. Regarding gender and age variations, there were no statistically significant differences between either sex (boys-girls) or age groups (children-adolescents), for both Paternal Rejection and child's General Self-Efficacy. This study aimed to explore a part of paternal involvement more extensively, and how it affects the development of a child's personality characteristic, with the goal to better understand the phenomenon and design intervention programs that would focus on more intense and qualitative paternal involvement, as well as more beneficial coparenting behavior.

Keywords: General Self-Efficacy, Paternal Acceptance/ Rejection, Coparenting

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	6
I. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	8
I.1.Θεωρία Γονεϊκής Αποδοχής- Απόρριψης.....	8
I.2. Συνεργατικότητα Γονέων.....	11
I.3 Αυτοαποτελεσματικότητα.....	14
I.3.1 Γονεϊκή εμπλοκή και αυτοαποτελεσματικότητα.	18
I.4 Στόχος	19
I.5 Ερευνητικά Ερωτήματα και Ερευνητικές Υποθέσεις	19
II. ΜΕΘΟΔΟΣ.....	21
II.1 Συμμετέχοντες.....	21
II.2. Υλικό - Εργαλεία	22
II.3. Διαδικασία.....	23
III. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	25
III.1 Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες	25
III.2 Έλεγχος Ερευνητικών Υποθέσεων	25
IV. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	29
IV.1 Αυτοαποτελεσματικότητα Παιδιού.....	29
IV.2 Πατρική Απόρριψη	29
IV.3 Συνεργατικότητα Γονέων.....	31
IV.4 Περιορισμοί και Προτάσεις	31
IV.4.1 Περιορισμοί	31
IV.4.2 Προτάσεις	32

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ34

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ36

I. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

I.1. Θεωρία Γονεϊκής Αποδοχής- Απόρριψης

Η θεωρία Γονεϊκής Αποδοχής – Απόρριψης είναι ένα μοντέλο για την κοινωνικοποίηση και τη δια βίου ανάπτυξη, το οποίο προσπαθεί να εξηγήσει ή/ και να προβλέψει σημαντικές αιτίες, επιπτώσεις και συσχετίσεις βασισμένες στην αποδοχή ή την απόρριψη του γονέα (Rohner, 1986; Rohner et al., 2011). Αποτελεί μέρος της αναθεωρημένης, ευρύτερης θεωρίας περί Διαπροσωπικής Αποδοχής- Απόρριψης (Interpersonal Acceptance- Rejection Theory, IPARTheory; Rohner, 2004; Rohner & Lansford, 2017), και περιλαμβάνει τρεις υπο-θεωρίες: α) την υπο-θεωρία προσωπικότητας (πώς οι συναισθηματικές ανάγκες, η προσκόλληση προς το πρόσωπο φροντίδας και η θετική απόκριση του γονέα προς το παιδί μπορούν να επηρεάσουν μελλοντικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του)· β) την υπο-θεωρία αντιμετώπισης (πώς η αλληλεπίδραση, όχι μόνο με τους γονείς, αλλά και με τον εαυτό, τους άλλους και το περιβάλλον μπορεί να διαφοροποιήσουν την επίδραση της γονεϊκής απόρριψης)· και γ) την υπο-θεωρία των κοινωνικοπολιτισμικών συστημάτων (πώς το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται και αναπτύσσεται η οικογένεια μπορεί να επιδράσει στις γονεϊκές συμπεριφορές και την απόρριψη· Fernandez Garcia et al., 2017; Rohner et al, 2005). Η προσλαμβανόμενη γονεϊκή απόρριψη έχει φανεί ότι σχετίζεται με έναν αριθμό προβλημάτων ψυχικής υγείας, όπως η κατάθλιψη, διαταραχές εξωτερίκευσης, και χρήση ουσιών (Rohner & Britner, 2002). Στη συγκεκριμένη θεωρία, η αποδοχή και η απόρριψη αποτελούν τους δύο πόλους ενός συνεχούς της γονεϊκής συμπεριφοράς. Η αποδοχή αναφέρεται στη ζεστασιά, την τρυφερότητα, την αγάπη, τη φροντίδα, την υποστήριξη που οι γονείς νιώθουν ή εκφράζουν προς το παιδί τους. Από την άλλη, η απόρριψη σχετίζεται με την απουσία ή την απομάκρυνση της ζεστασιάς, της τρυφερότητας και της αγάπης από τους γονείς. Πιο συγκεκριμένα, το μοντέλο αναφέρεται σε τέσσερις τάξεις συμπεριφοράς του γονέα: α) τη ζεστασιά/ τρυφερότητα (ενασχόληση και έκφραση θετικού συναισθήματος και ενδιαφέροντος· Rohner & Khaleque, 2005), β) την εχθρότητα/ επιθετικότητα (βίαιες συμπεριφορές, όπως χτυπήματα, βρίσιμο, λεκτική επίθεση και σαρκαστικά σχόλια, μεταξύ άλλων), γ) την αδιαφορία/ παραμέληση (έλλειψη προσοχής από τον γονέα προς το παιδί και τις ανάγκες του), και δ) την αδιαφοροποίητη απόρριψη. Η αδιαφοροποίητη απόρριψη αναφέρεται στην άποψη του ατόμου ότι ο άλλος με τον οποίο συνάπτει ένα δεσμό δεν το αγαπάει στ' αλήθεια, ακόμη κι αν μπορεί

να μην υπάρχουν σαφείς ενδείξεις στη συμπεριφορά που να υποδεικνύουν ότι υπάρχει επιθετικότητα, έλλειψη τρυφερότητας ή παραμέληση.

Η θεωρία του Rohner αντλήθηκε από το δεδομένο ότι οι άνθρωποι έχουν έμφυτη την ανάγκη για θετική ανταπόκριση από τα άτομα που είναι τα πλέον σημαντικά για αυτούς. Σύμφωνα με τη θεωρία, αυτή η ανάγκη στην παιδική ηλικία υπάρχει για την τρυφερότητα και την αγάπη που θα αντληθεί από τους γονείς. Σε περίπτωση που αυτή η ανάγκη δεν καλυφθεί, τα παιδιά τότε αποκτούν την τάση να αναπτύξουν ένα σύνολο από αρνητικά χαρακτηριστικά, τα οποία, με το πέρασμα στην ενηλικίωση, μπορούν να εδραιωθούν σε πάγια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, αποτελώντας το λεγόμενο σύνδρομο απόρριψης (Rohner, 2004). Το σύνδρομο αυτό μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ψυχολογική προσαρμοστικότητα του ατόμου, καθώς και στη συμπεριφορική του λειτουργικότητα καθ' όλο το φάσμα της ζωής του (Khaleque & Rohner, 2002a, 2011). Άτομα τα οποία νιώθουν τον εαυτό τους ως αποδεκτά από τα πρόσωπα προσκόλλησης είναι πιθανό να αναπτύξουν: α) χαμηλή εχθρότητα και επιθετικότητα, β) ανεξαρτησία, γ) αυξημένη αυτοπεποίθηση, δ) θετική αυτάρκεια, ε) συναισθηματική σταθερότητα, στ) συναισθηματική ανταπόκριση, και ζ) θετική εικόνα για τον κόσμο. Στον αντίποδα, άτομα που νιώθουν να έχουν απορριφθεί από τα πρόσωπα φροντίδας ενδέχεται να αναπτύξουν προβλήματα όπως θυμό, εχθρικότητα, επιθετικότητα, παθητική επιθετικότητα ή προβλήματα διαχείρισης εχθρικότητας και επιθετικότητας, έλλειψη αυτόνομης συμπεριφοράς, χαμηλή αυτοπεποίθηση, αρνητική αυτάρκεια, συναισθηματική αστάθεια και μη συναισθηματική ανταπόκριση, καθώς και αρνητική εικόνα για τον κόσμο.

Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών σχετικών με τη γονεϊκότητα έχει διεξαχθεί με συμμετέχοντες τα παιδιά με τις μητέρες τους, ή, σε διαφορετική περίπτωση, δεν διαφοροποιείται η μητρική από την πατρική συμπεριφορά. Παρόλα αυτά, υπάρχει μια αυξανόμενη ερευνητική βιβλιογραφία (Parke, 2002; Rohner & Veneziano, 2001; Veneziano, 2003), στην οποία αναφέρεται ότι η πατρότητα αποτελεί ένα μοναδικό, σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη της προσαρμοστικότητας του παιδιού, καθώς και το ότι οι αρνητικές επιδράσεις των γονεϊκών πρακτικών επιβαρύνουν το παιδί μέχρι και την εφηβική του ηλικία (Carrasco & Rohner, 2013; Dwairy, 2010; Kim et al., 2006). Ευρήματα δείχνουν ότι τόσο η μητρική, όσο και η πατρική ζεστασιά και τρυφερότητα σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με την ψυχολογική προσαρμοστικότητα των παιδιών, αλλά και με τις επτά συμπεριφορές που αναλύονται στη θεωρία. Μετα-

αναλύσεις, με βάσει έρευνες από παγκόσμιο δείγμα, δείχνουν ότι οι πατρικές συμπεριφορές οι οποίες υποδηλώνουν αίσθημα αγάπης, αλλά και γενικότερα, η πατρική αποδοχή, συχνά έχουν εξίσου ή μεγαλύτερο αντίκτυπο στην προσαρμοστική συμπεριφορά, τη συναισθηματική και συμπεριφορική ανάπτυξη του παιδιού μέχρι και την ενήλικη ζωή, από αυτές που εκδηλώνονται από τις μητέρες (Khaleque & Ali, 2017). Επίσης, η συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων των παιδιών για την εχθρότητα και της αντίληψής τους για την πατρική και τη μητρική τρυφερότητα είναι αρνητική. Παρόλο που υπάρχουν δεδομένα τα οποία υποστηρίζουν ότι οι μητέρες και οι πατέρες έχουν διαφορετικές συμπεριφορές ως γονείς (Gamble et al., 2007; Steinberg & Skill, 2002; Winsler et al., 2005), οι συνδυαστικές επιδράσεις των πρακτικών τους πάνω στην προσαρμοστικότητα των εφήβων δεν έχουν διευκρινιστεί ακόμη πλήρως.

Σε γενικές γραμμές, οι αυτοαναφορές των γονέων υποδεικνύουν ότι οι μητέρες συμπεριφέρονται πιο ζεστά από τους πατέρες, αν και η διαφορά είναι πολύ μικρή. Συνεπώς με αυτά τα ευρήματα, οι αναφορές των εφήβων δείχνουν ότι οι μητέρες είναι πιο δεκτικές από τους πατέρες (Dwairy, 2010; Tulviste, 2013). Μερικές έρευνες έχουν καταλήξει ότι, ανεξαρτήτως του κυρίαρχου στυλ, οι ασυνέπειες είναι βλαβερές (Berkien et al., 2012; Garcia-Linares et al., 2014; Lengua & Kovacs, 2005; Tildesley & Andrews, 2008), ενώ άλλες έρευνες αναφέρουν ότι θετικά αποτελέσματα συνδέονται με ασυνεπή γονεϊκά στυλ, υποδεικνύοντας ότι ένας γονέας μπορεί να αντισταθμίσει ή να συμπληρώσει τις επιδράσεις του άλλου γονέα πάνω στην ανάπτυξη του εφήβου (Fletcher et al., 1999; McKinney & Renk, 2008). Εξαιτίας αυτής της ασυνέπειας, τα αγόρια είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν εξωστρεφείς προβληματικές συμπεριφορές, ενώ τα κορίτσια είναι πιθανότερο να αποκτήσουν προβλήματα εσωτερικευσης (Tulviste, 2013). Επιπλέον, η γονεϊκή ασυνέπεια φαίνεται να έχει μικρότερη επίδραση στα αγόρια (Dwairy, 2009).

Εστιάζοντας στον πατρικό ρόλο στην ανατροφή, έχει δειχθεί ότι η εμπειρία της πατρικής στοργής και τρυφερότητας τείνει σε παγκόσμιο επίπεδο να σχετίζεται με την ανάπτυξη της προκοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών, όπως είναι η γενναιοδωρία, η συναισθησία και η προσφορά βοήθειας, ενώ στους ενήλικες σχετίζεται με την αίσθηση μιας ευρύτερης ευφορίας και καλής ψυχικής και σωματικής υγείας (Rohner & Khaleque, 2012). Η προσλαμβανόμενη πατρική στοργή και αποδοχή συχνά εξηγεί εξίσου, ή και περισσότερο από ότι η μητρική αγάπη τη μεταβλητότητα χαρακτηριστικών σε παιδιά και ενήλικους (Rohner, 1998). Στον αντίποδα, η πατρική,

όσο και η μητρική, απόρριψη θεωρείται ότι μπορεί να οδηγήσουν το παιδί στο να σχηματίσει αρνητικές πεποιθήσεις για τον εαυτό του, αλλά και αρνητικές, ή ακόμα και απειλητικές, προσδοκίες από τον κόσμο και το περιβάλλον του, οδηγώντας σε μεγαλύτερες πιθανότητες αύξησης αγχωδών διαταραχών (Creswell, Murray, Stacey & Cooper, 2011). Αναφορικά με το φύλο, οι πατέρες τείνουν να ασχολούνται περισσότερο με τους γιους, παρά με τις κόρες τους (Ali, 2011; Lewis & Lamb, 2003; Tucker et al., 2003), τόσο λόγω του κινήτρου να διδάξουν συμπεριφορές βασιζόμενες περισσότερο στο φύλο (Harris & Morgan, 1991), όσο και εξαιτίας των κοινωνικών προσδοκιών που επικρατούν (Morgan et al., 1988). Επίσης, έρευνες σε Αφροαμερικανούς εφήβους έχουν δείξει τη θετική επίδραση της πατρικής ζεστασιάς στις ακαδημαϊκές επιδόσεις και αποτελέσματα των κοριτσιών (Cooper, 2009; Hanson, 2007), ενώ, γενικά, η πατρική ζεστασιά και τρυφερότητα μπορεί να επηρεάσει το εσωτερικό κίνητρο επίτευξης στόχων των εφήβων μέσα από την επίδραση που έχει σε αυτό η ακαδημαϊκή αυτοαποτελεσματικότητα (Suizzo et al., 2017). Παρόλ' αυτά, έχει επίσης φανεί, μέσα από διαχρονικές έρευνες, η σταδιακή μείωση της, αντιλαμβανόμενης από τους εφήβους, πατρικής ζεστασιάς κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, ανεξαρτήτως του φύλου του παιδιού (Rodriguez et al., 2014; Shanahan et al., 2007), με τα επίπεδα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών να μη διαφέρουν στατιστικά σημαντικά (Shanahan et al., 2007). Γενικά, υποστηρίζεται ότι οι πατέρες και οι μητέρες συμπεριφέρονται διαφορετικά και τείνουν να υιοθετούν διαφορετικούς ρόλους, στυλ ανατροφής και τρόπους επικοινωνίας ανάλογα με το φύλο του παιδιού τους και την ηλικία του (Borke et al., 2007; Dubeau et al., 2013).

1.2. Συνεργατικότητα Γονέων

Η συνεργατικότητα μεταξύ των γονέων (*co-parenting*) ορίζεται ως προς το πώς η μητέρα και ο πατέρας υποστηρίζουν ή υπονομεύουν ο ένας τον άλλο στον κοινό γονεϊκό τους ρόλο (Maccoby, Depner & Mnookin, 1990). Σ' αυτή τη δυαδική σχέση εμπερικλείονται διαδικασίες όπως η εμπλοκή των δύο προσώπων φροντίδας, η από κοινού επίλυση προβλημάτων σχετικών με την ανατροφή των παιδιών και η ενότητα τους μπροστά στα παιδιά (Gable, Belsky & Crnic, 1995; McHale, 1995). Ακριβώς μέσα από τον ορισμό της σχέσης αυτής, αναδύονται και οι δύο κύριες συνιστώσες της: η υποστήριξη, με το να βοηθήσει ή να συμπληρώσει ο ένας την προσπάθεια του άλλου, και η παρέμβαση (*intrusiveness*), με την υπονόμηση και την εναντίωση προς τη συναναστροφή του άλλου προσώπου φροντίδας με το παιδί (McHale, 1995). Επιπλέον

στοιχεία που καθορίζουν το ύφος της συνεργατικής συμπεριφοράς μεταξύ των γονέων είναι η ευχαρίστηση που αντλείται από τη συνεργασία, η ζεστασιά, η συνεργασία σε πρακτικό επίπεδο, η λεκτική ή μη αλληλεπίδραση, η δυσαρέσκεια συνεργασίας με τον άλλο, ο θυμός και η ανταγωνιστικότητα.

Η υγιής και επιτυχής συνεργασία μεταξύ πατέρα και μητέρας επιφέρει οφέλη τόσο στους ίδιους, όσο και στα παιδιά, είτε άμεσα, είτε δευτερογενώς. Από την άλλη, ακόμα και μια ασυνεπής συνεργατική σχέση μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας μπορεί να έχει επιπτώσεις στην αναπτυξιακή πορεία του παιδιού. Επί παραδείγματι, ασταθείς ή ασυνεπείς τακτικές μεταξύ των γονέων σε θέματα ελέγχου του παιδιού μπορεί να έχουν επιδράσεις στην κοινωνικότητά του (MacDonald & Parke, 1984; McHale, Kuersten & Lauretti, 1996). Επίσης, αναφορικά με τους γονείς, έχει φανεί ότι υπάρχει περισσότερο προσαρμοστική και υποστηρικτική σχέση όταν και οι δύο έχουν υψηλή αυτοεκτίμηση (Belsky et al., 1995), καθώς και όταν οι δύο γονείς μοιράζονται παρόμοιες αντιλήψεις σχετικά με την ανατροφή των παιδιών. Οι κοινές αντιλήψεις, πέρα από το βαθμό συνεργασίας, προβλέπουν επιπλέον λιγότερες προστριβές ανάμεσα στο ζευγάρι και καλύτερες δεξιότητες αναφορικά με τις γονεϊκές πρακτικές (Deal, Halverson & Wompler, 1989). Μέσα στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και οι απόψεις των δύο προσώπων για την φύση της πατρικής εμπλοκής στην ανατροφή του παιδιού, και γενικότερα με τους ρόλους του κάθε φύλου. Η πατρική εμπλοκή φαίνεται να αυξάνεται όταν και τα δύο πρόσωπα υποστηρίζουν την ενασχόληση του πατέρα και υιοθετούν λιγότερο παραδοσιακές πεποιθήσεις σχετικά με τους γονεϊκούς ρόλους (Nangle et al., 2003). Από την άλλη, γυναίκες οι οποίες ενστερνίζονται περισσότερο παραδοσιακές απόψεις για το μέγεθος των παιδιών και τον ρόλο του κάθε γονέα σ' αυτό, δηλώνουν περισσότερο δυσαρεστημένες όταν οι άνδρες τους αφιερώνουν περισσότερο από τον αναμενόμενο χρόνο με τα παιδιά τους (Hackel & Ruble, 1992).

Η δυσαρέσκεια ή μη σχετικά με την εμπλοκή του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού σχετίζεται επίσης με το αν η μητέρα εργάζεται και συνεισφέρει οικονομικά στην οικογένεια. Πιο συγκεκριμένα, έρευνες έχουν δείξει ότι όταν υπάρχουν αντιλήψεις περισσότερο παραδοσιακές στις οποίες ο ρόλος του πατέρα επικεντρώνεται κυρίως στην παροχή εισοδήματος στην οικογένεια, ο αυξανόμενος χρόνος ενασχόλησης του πατέρα μπορεί να προκαλέσει προστριβές και δυσαρέσκεια μεταξύ των δύο συζύγων (Schoppe- Sullivan et al., 2008). Ωστόσο, η έννοια μιας καλής συνεργατικής σχέσης μεταξύ των δύο γονέων δεν συνεπάγεται αποκλειστικά την ισομερή κατανομή των υποχρεώσεων ανάμεσά τους και ότι έχουν απορρίψει εντελώς

το παραδοσιακό πρότυπο της μητέρας ως κύριου προσώπου φροντίδας. Μια καλή συνεργατική σχέση μπορεί να επιτευχθεί εφόσον υπάρχει συνοχή και συνεκτικότητα μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, κανόνες οι οποίοι προωθούν μια προβλεψιμότητα μέσα στην καθημερινότητα, στοιχεία που πραγματώνονται με διάφορους τρόπους (McHale et al., 2002).

Οι πατέρες φαίνεται να εκδηλώνουν περισσότερο υποστηρικτική συμπεριφορά συγκριτικά με τις μητέρες (Belsky et al., 1995). Όσον αφορά στις μητέρες, έχει φανεί πως το συνεργατικό στυλ που θα υιοθετήσουν επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Για παράδειγμα, οι μητέρες που εργάζονται και οι οποίες μεγάλωσαν σε περιβάλλον με δύο εργαζόμενους γονείς, φαίνεται να είναι πιο υποστηρικτικές απ' αυτές που μεγάλωσαν μόνο με έναν εργαζόμενο γονέα. Ωστόσο, το φαινόμενο σχεδόν αντιστρέφεται όταν το παιδί είναι κορίτσι – τότε οι μητέρες με δύο εργαζόμενους γονείς θα είναι περισσότερο παρεμβατικές προς την κόρη (Crouter et al., 1999), εύρημα που μπορεί να εξηγείται με γνώμονα τις αντιλήψεις της μητέρας σχετικά με τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία.

Η σχέση της μητέρας με το παιδί μπορεί από μόνη της να αποτελέσει παράγοντα που θα επιδρά στην εμπλοκή του πατέρα (Gordon & Feldman, 2008). Λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο της μητέρας στην ανατροφή του παιδιού, ως το κυρίαρχο πρόσωπο φροντίδας, ενδέχεται να παίζει σημαντικό ρόλο σε τι βαθμό και με ποιον τρόπο, θα ασχοληθεί ο πατέρας με το παιδί, είτε λόγω ανασφάλειας, είτε λόγω υιοθέτησης των πιο παραδοσιακών αντιλήψεων (DeLuccie, 1994).

Οι αντιθέσεις που μπορεί να αναδύονται μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας ενδέχεται να πηγάζουν από το, συγκριτικά με τις μητέρες, λιγότερο χρόνο που περνούν οι πατέρες με τα παιδιά τους. Το γεγονός ότι οι πατέρες φαίνεται να εκδηλώνουν λιγότερο θετικές πρακτικές και περισσότερο αρνητικές μπορεί να σχετιστεί με την αδυναμία τους να ερμηνεύσουν σωστά και να ανταποκριθούν στις συμπεριφορές των παιδιών, μιας και δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτές (Baungart, Rieker et al., 1999), είτε γιατί μπορεί να νιώθουν λιγότερο επαρκείς ως γονείς συγκριτικά με τις συντρόφους τους (Blandon & Volling, 2008; Forbes et al., 2004). Τα προβλήματα συνεργασίας και συνεννόησης μεταξύ πατέρα και μητέρας μπορεί να προκαλέσουν εμπόδια στη διαμόρφωση της συναισθηματικής ρύθμισης των παιδιών (Raikes & Thompson, 2005), ενώ η εχθρότητα που πηγάζει από τους γονείς ενδέχεται να επιφέρει δυσκολία στο δέσιμο μεταξύ αυτών και του παιδιού, γεγονός που πιθανώς να οδηγήσει στη μη ομαλή ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού. Από την άλλη, η επιτυχής

συνεργασία και η κοινή λήψη απόφασης πάνω σε θέματα ανατροφής προωθούν την επικοινωνία και τον διαμερισμό κοινών υποχρεώσεων, και εξασφαλίζουν την κάλυψη των αναγκών του παιδιού, σωματικών και συναισθηματικών (Feinberg, 2003). Η συμπεριφορά αυτή αντανακλάται και στο αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς που θα νιώσει το παιδί, γεγονός που συμβάλλει και στη μαθησιακή του συμπεριφορά.

Η καλή συνεργασία μεταξύ των γονέων επιφέρει και άλλα οφέλη στα παιδιά. Η συνοχή των στρατηγικών που χρησιμοποιούν οι γονείς μπορεί να επηρεάσει θετικά την προσαρμοστικότητα του παιδιού, εμψυχώνοντας συμπεριφορές ομαδικότητας, υποστήριξης και έλλειψης διαμάχης (Pinquart & Teubert, 2010).

1.3 Αυτοαποτελεσματικότητα

Η αυτοαποτελεσματικότητα (*self-efficacy*) αποτελεί όρο που εισήγαγε ο Albert Bandura και αναφέρεται στην προσωπική αντίληψη που έχει το κάθε άτομο για τις ικανότητές του ως προς την αντιμετώπιση μίας συγκεκριμένης κατάστασης (Bandura, 1997). Η αντίληψη της αυτοαποτελεσματικότητας επηρεάζει τη σκέψη, τα κίνητρα, τη συναισθηματική διέγερση και την απόδοση του ατόμου, ενώ διαφοροποιεί τα άτομα ως προς το πώς σκέφτονται, αισθάνονται και λειτουργούν (Schwarzer, 1992). Ως χαρακτηριστικό, αποτελείται από κρίσεις σχετικές με το πόσο καλά μπορεί κάποιος να οργανώσει και να εκτελέσει προγράμματα δράσης που του είναι απαραίτητα, προκειμένου να αντιμετωπίσει πιθανές καταστάσεις που περιέχουν πολλά αμφίσημα, απρόβλεπτα, και συχνά αγχωτικά, στοιχεία (Bandura, 1997). Η αντίληψη του ατόμου για την αυτοαποτελεσματικότητά του μπορεί να επηρεάσει την επιλογή των δραστηριοτήτων του, πόση προσπάθεια θα επενδύσει και το χρονικό διάστημα που θα επιμείνει, παρά τις δυσκολίες που ενδέχεται να προκύψουν (Bandura & Schunk, 1981).

Σύμφωνα με την κοινωνιογνωστική θεωρία του Bandura (1989, 1997), οι πεποιθήσεις της αυτοαποτελεσματικότητας ποικίλλουν αναφορικά με τρεις διαστάσεις: α) το μέγεθος της δυσκολίας της εργασίας, β) την ισχύ ή βεβαιότητα για την επίτευξη μιας δύσκολης εργασίας, και γ) το βαθμό στον οποίο οι πεποιθήσεις, αναφορικά με το μέγεθος και την ισχύ, γενικεύονται για όλες τις εργασίες και τις συνθήκες. Επιπλέον, ο Bandura, με τη φράση του περί «δεδομένων των απαιτήσεων των καταστάσεων» (*given situational demands*), ορίζει το πεδίο δράσης της αυτοαποτελεσματικότητας, περιορίζοντας έτσι την εξέταση των διαστάσεων του μεγέθους και της ισχύος των πεποιθήσεων σε μετέπειτα έρευνες. Με αυτόν τον γνώμονα, η αυτοαποτελεσματικότητα μελετήθηκε ως μια έννοια που αφορά συγκεκριμένα στο

έργο που πρέπει να εκτελέσει ή την κατάσταση που πρέπει να διαχειριστεί το άτομο (*a task-specific or a state-like construct*; Lee & Bobko, 1994). Η αυτοαποτελεσματικότητα αποτελεί επίσης ένα σημαντικό παράγοντα ο οποίος επιδρά στη μαθησιακή διαδικασία, καθώς η αντίληψη που έχει το άτομο για τις δυνατότητές του επιδρά στην επιλογή των δράσεων που θα ακολουθήσουν, αλλά και στην ευρύτερη προσπάθεια για την εκτέλεση ενός έργου (Schunk & Zimmerman, 2007). Επιπλέον, η αυτοαποτελεσματικότητα σχετίζεται θετικά με τη δέσμευση σε συμπεριφορές ή πρακτικές οι οποίες θεωρούνται απαραίτητες για την επίτευξη ενός στόχου (Thomas, 2005), με την κινητοποίηση του ατόμου και την πρόκληση ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος (Bandura, 1986, 1997), καθώς και την ανάπτυξη γνωστικών ικανοτήτων (Pajares, 1996; Zimmerman, 2000). Γενικά, η αυτοαποτελεσματικότητα αποτελεί έναν καλό προβλεπτικό παράγοντα για τις ακαδημαϊκές επιδόσεις του ατόμου (Bong, 2008), μέσω της επίδρασης που ασκεί σε όλες τις παραπάνω λειτουργίες.

Οι πεποιθήσεις που έχει το άτομο για την αυτοαποτελεσματικότητά του φαίνεται πως επηρεάζονται από το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται, γι' αυτό και ο Bandura (1989) την εκλαμβάνει ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, παρά ως ένα καθολικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας.

Σύμφωνα με το κείμενο του Bandura, *Towards a unifying theory of behavioral change* (1977), αρχικά, η αυτοαποτελεσματικότητα επηρεάζει τις επιλογές που αφορούν στη ρύθμιση της συμπεριφοράς. Μέσα από τις προσδοκίες που έχει το άτομο για μία ενδεχόμενη επιτυχία, μπορεί να διαφοροποιήσει τη συμπεριφορά του ή τις ενέργειές του κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιδρούν στις προσπάθειές του στην αντιμετώπιση δυσκολιών σχετικών με το πρόβλημα, όταν αυτές θα αρχίσουν να προκύπτουν. Οι πεποιθήσεις για την αυτοαποτελεσματικότητα θα καθορίσουν την προσπάθεια που θα καταβάλλουν οι άνθρωποι και σε τι βαθμό θα επιμείνουν μπροστά σε εμπόδια και αρνητικές για αυτούς εμπειρίες. Φυσικά, η προσδοκία δε μπορεί να παράγει μια επιθυμητή συμπεριφορά, εφόσον το άτομο δεν κατέχει και τις αντίστοιχες ικανότητες.

Οι πεποιθήσεις πάνω στην αυτοαποτελεσματικότητα δημιουργούνται και βασίζονται πάνω σε τέσσερις βασικές πηγές πληροφόρησης: α) στα επιτεύγματα επίδοσης (*performance accomplishments*), β) στη δοτή εμπειρία (*vicarious experience*), γ) στην πειθώ (*verbal persuasion*) και δ) στην κατάσταση της φυσιολογίας (*physiological states*). Όσον αφορά στο πρώτο, τα επιτεύγματα επίδοσης είναι ένας σημαντικός παράγοντας επίδρασης της αυτοαποτελεσματικότητας, μιας και βασίζεται

σε προσωπικές εμπειρίες με επιτυχή κατάληξη. Οι παρελθούσες επιτυχίες τείνουν να αυξάνουν τις προσδοκίες για καλύτερα αποτελέσματα και μελλοντικά. Στον αντίποδα, πολλές αποτυχίες μπορούν να μειώσουν δραστικά την αντίληψη του ατόμου για την αυτοαποτελεσματικότητά του, ειδικά εάν προκύπτουν στις αρχές των προσπαθειών αντιμετώπισης ενός προβλήματος. Έχει φανεί, ωστόσο, ότι ενδεχόμενες αποτυχίες εντός μιας αλληλουχίας επιτυχιών μπορεί να ενισχύσουν την επιμονή του ατόμου ώστε να διεκπεραιώσει ακόμη και τα πιο δύσκολα προβλήματα εντός μίας κατάστασης, και να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειές του. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία, το άτομο θα μεταφέρει αυτό το μοντέλο δράσης και σε διαφορετικά πλαίσια, αν και έχει φανεί ερευνητικά πως η γενίκευση είναι περισσότερο πιθανό να εκδηλωθεί σε συνθήκες που είναι αρκετά παρόμοιες με την αρχική (Bandura, Blanchard & Ritter, 1969).

Σχετικά με τις δοτές εμπειρίες, αποτελούν κι αυτές μία σημαντική επίδραση στην αντιλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητα, αυτή τη φορά περισσότερο βασισμένη στην κοινωνική σύγκριση. Η απόδειξη πως κάποιος άλλος μπορεί να επιτύχει σε μία δύσκολη συνθήκη, χωρίς να υπάρχουν συνέπειες με αρνητικό αντίκτυπο, δημιουργεί προσδοκίες σχετικά με τη δική τους επίδοση σε ένα έργο, και την εξέλιξή τους με περισσότερη προσπάθεια και επιμονή. Η επίδραση αυτού του παράγοντα είναι ακόμη ισχυρότερη εφόσον τα αποτελέσματα είναι για το άτομο ξεκάθαρα, παρά αμφιλεγόμενα ή μη εμφανή.

Η πειθώ αποτελεί ένα πολύ συχνό τρόπο επιρροής της ανθρώπινης συμπεριφοράς, μιας και είναι ιδιαίτερα εύχρηστος και άμεσα διαθέσιμος. Τα άτομα παρακινούνται ώστε να πιστέψουν ότι μπορούν να ανταπεξέλθουν επιτυχώς μέσα σε μια δυσχερή κατάσταση. Ένα παράδειγμα πειθούς σε ένα τέτοιο πλαίσιο είναι οι πειραματικές συνθήκες στις οποίες χορηγείται αγωγή “placebo”, που ακριβώς στοχεύει στο να δημιουργηθεί η προσδοκία βελτίωσης, η οποία ωστόσο, δεν έχει σταθερά ή σημαντικά αποτελέσματα στην συμπεριφορά (Lick & Bootzin, 1975). Το παραπάνω καθιστά την πειθώ ως μια πηγή δημιουργίας αντίληψης αυτοαποτελεσματικότητας ασθενέστερη συγκριτικά με περισσότερο βιωματικές τακτικές, όπως οι προαναφερθείσες.

Τέλος, η κατάσταση φυσιολογίας αναφέρεται στη συναισθηματική διέγερση (*emotional arousal*), η οποία προέρχεται από στρεσογόνες καταστάσεις, και μπορεί να ενθαρρύνει ή να αποτρέψει το άτομο στις προσπάθειές του για την επίτευξη ενός στόχου. Επί παραδείγματι, ο φόβος που μπορεί να βιωθεί στο ενδεχόμενο μιας δυσχερούς κατάστασης αυξάνει τα επίπεδα άγχους στο άτομο, καθιστώντας τον

αποτρεπτικό παράγοντα για τη βελτίωση της αντιλαμβανόμενης αυτοαποτελεσματικότητας.

Παρόλο που ο Bandura (1997) έκανε αναφορά στην αυτοαποτελεσματικότητα που αφορά αποκλειστικά σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ή πρόβλημα, εντούτοις αναπτύχθηκε η έννοια της “γενικής αυτοαποτελεσματικότητας” (ΓΑ), και η οποία αφορά σε μια περισσότερο σταθερή και ευρεία αντίληψη του ατόμου ότι είναι ικανό να βρει τον τρόπο να αντιμετωπίσει προκλήσεις που συναντά. Ο ορισμός της έννοιας ως ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας φάνηκε μέσα από έρευνες οι οποίες συσχέτισαν θετικά τη ΓΑ και τη στοχευμένη αυτοαποτελεσματικότητα (π.χ. Sherer et al., 1982). Έχουν υπάρξει διαφωνίες πάνω στην εγκυρότητα του όρου και στον ρόλο που παίζει, ωστόσο ας αναφερθεί ότι η ΓΑ, αν και σχετίζεται με άλλες εννοιολογικές κατασκευές σχετικές με την αυτοαξιολόγηση (π.χ. αυτοεκτίμηση), εντούτοις διακρίνεται και διαχωρίζεται από αυτές (Judge et al., 1998). Επιπλέον, ερευνητικά έχει φανεί ότι η υψηλή γενική αυτοαποτελεσματικότητα μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση αντίξοων γεγονότων ή συνθηκών της ζωής (Chen et al., 2001).

Η αυτοαποτελεσματικότητα αποτελεί έναν καλό προβλεπτικό παράγοντα για την ανάπτυξη διάφορων χαρακτηριστικών κατά την παιδική ηλικία, όπως είναι η καλή προσαρμοστικότητα, η καλή ψυχική υγεία, αλλά και η μελλοντική εξέλιξη σε προσωπικό, κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο (Saarni, 1999). Συνολικά, έρευνες (π.χ., Bussey & Bandura, 1999) έχουν δείξει ότι τα αγόρια παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα ακαδημαϊκής και συναισθηματικής αυτοαποτελεσματικότητας, ένα στοιχείο το οποίο ενδεχομένως συνδέεται με τις στερεοτυπικές διαφορές που σχετίζονται με τις προσδοκίες για το κάθε φύλο. Σε αντίθεση με τα αγόρια, τα κορίτσια σημειώνουν υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής, αλλά και συνολικής αυτοαποτελεσματικότητας. Έρευνες που έχουν γίνει στην αυτοαποτελεσματικότητα έχουν επικεντρωθεί ιδιαίτερα στην ακαδημαϊκή αυτοαποτελεσματικότητα, αλλά και στο πώς η αντιλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητα μπορεί να επιδράσει σε άλλες πτυχές του σχολικού πλαισίου (για παράδειγμα, Bandura et al., 1996; Fan & Williams, 2010; Grolnick & Slowiaczek, 1994; Suizzo et al., 2017). Η προσλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητα, σε συνδυασμό με την γνωστική ωριμότητα που διαθέτει το άτομο, μπορεί να συμβάλλει στην ικανότητα των παιδιών να ερμηνεύουν τις διάφορες πληροφορίες που δέχονται από το σχολικό περιβάλλον με το σύνολο των δεξιοτήτων τους (Eccles et al., 1998). Αναφορικά με την ηλικία, έχει φανεί ότι η ακαδημαϊκή και συναισθηματική αυτοαποτελεσματικότητα είναι υψηλότερες σε παιδιά μικρότερης ηλικίας, και

μειώνονται καθώς το παιδί μεταβαίνει σε επόμενες τάξεις (Pintrich & Schunk, 1996). Το φαινόμενο αυτό αποδίδεται σε διάφορους παράγοντες, μεταξύ των οποίων ο αυξημένος ανταγωνισμός, η τυπική βαθμολόγηση, αλλά και το στρες που συνοδεύει την αλλαγή σχολικών βαθμίδων. Επιπλέον, τα παιδιά με υψηλή αυτοαποτελεσματικότητα φαίνεται να δοκιμάζουν διαφορετικές στρατηγικές για την επίτευξη ενός στόχου, κάτι το οποίο δε θα επιχειρήσουν οι μαθητές οι οποίοι αμφισβητούν τις ικανότητές τους, και θα εγκαταλείψουν την προσπάθεια εάν δεν υπάρξουν εξ' αρχής ενδείξεις επιτυχίας (Brown & Inouye, 1978; Schunk, 1984).

Ο Bandura (1997) αναφέρει ότι το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά του εφήβου και την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας μέσα από τις δοτές εμπειρίες μάθησης και μέσα από την υποστηρικτική συμπεριφορά. Όταν οι έφηβοι δεχθούν επιβεβαίωση για τις δυνατότητες τους, είναι πιθανότερο να βιώσουν λιγότερη αυτοαμφισβήτηση, καθώς και να επιδείξουν μεγαλύτερη προσπάθεια και επιμονή όταν αντιμετωπίζουν προβλήματα ή δυσκολία.

1.3.1 Γονεϊκή εμπλοκή και αυτοαποτελεσματικότητα.

Ο τρόπος με τον οποίο εμπλέκονται οι γονείς, ήδη από πολύ μικρή ηλικία, αλλά και ο χρόνος που αφιερώνουν στα παιδιά τους, φαίνεται πως επιδρά στην αυτοαποτελεσματικότητα, αλλά και στην επίτευξη σχολικών και λοιπών έργων. Έχει δειχθεί ερευνητικά ότι η γονεϊκή εμπλοκή σχετίζεται θετικά με την ακαδημαϊκή επιτυχία των παιδιών στο δημοτικό σχολείο (Jeynes, 2005), φαινόμενο που κατά την μετάβαση στην εφηβεία δεν είναι ξεκάθαρο αν διατηρείται, ή σε τι βαθμό (π.χ. Karbach et al., 2013; Spera, 2006). Επιπλέον, έχει φανεί ότι η γονεϊκή εμπλοκή σχετίζεται με υψηλότερη αυτοπεποίθηση στο σχολικό πλαίσιο, καλύτερους βαθμούς και καλύτερες γνωστικές και ακαδημαϊκές δεξιότητες. Επίσης, η γονεϊκή εμπλοκή στον εκπαιδευτικό τομέα, πέρα από την περισσότερο απτή επίδραση στους τελικούς βαθμούς του παιδιού στο σχολείο, επιδρά και στην αντιλαμβανόμενη ακαδημαϊκή ικανότητα του παιδιού (Fan & Williams, 2010; Grolnick & Slowiaczek, 1994). Συγκεκριμένες γονεϊκές πρακτικές φάνηκαν να προβλέπουν τις αντιλήψεις των παιδιών για τον έλεγχο που έχουν στον ακαδημαϊκό τομέα (Fulton & Turner, 2008). Η γονεϊκή φροντίδα έχει φανεί πως αποτελεί θετικό προβλεπτικό παράγοντα για την αυτοαποτελεσματικότητα των έφηβων παιδιών, παράλληλα με τη μείωση πρόβλεψης του χαρακτηριστικού αυτού από την γονεϊκή απόρριψη, και γενικότερα από τις σκληρές γονεϊκές συμπεριφορές (Hoeltje et al., 1996; Whitbeck et al., 1997). Η υποστήριξη, τόσο από το πρόσωπο της μητέρας,

όσο και από του πατέρα σχετίζονται θετικά σημαντικά με τη γενική αυτοαποτελεσματικότητα των παιδιών, ανεξαρτήτως φύλου. Στον αντίποδα, ο ψυχολογικός έλεγχος που ενδέχεται να ασκούν οι γονείς, είτε πρόκειται για τον πατέρα ή τη μητέρα, σχετίζεται αρνητικά με τη γενική αυτοαποτελεσματικότητα τόσο των αγοριών, όσο και των κοριτσιών (Ramírez-Uclés et al., 2017). Η γονεϊκή εμπλοκή έχει φανεί να επηρεάζει θετικά το εσωτερικό κίνητρο των παιδιών, το οποίο με τη σειρά του έχει θετική συσχέτιση με την επιτυχία των παιδιών στην εκτέλεση ενός έργου (Renninger, Ewan & Lasher, 2002), στην επιμονή και την προσπάθεια (Renninger et al., 2002), την αυτοαποτελεσματικότητα (Hannover, 1998) και την κινητοποίηση για την επίτευξη έργων (Deci, 1992; Schiefele, 2001).

I.4 Στόχος

Η παρούσα ερευνητική εργασία διεξάγεται με κύριο στόχο τη διερεύνηση του ρόλου του πατέρα μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, διαχωρίζοντάς τον από το ρόλο της μητέρας. Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας αναφέρεται στο ρόλο της μητέρας (επί παραδείγματι, Erkan & Toran, 2010; Rothbaum, 1988; Slade, 1987) και τις επιδράσεις που έχει σε ποικίλα χαρακτηριστικά της αναπτυξιακής πορείας του παιδιού, η συγκεκριμένη ερευνητική προσπάθεια γίνεται με στόχο τη μεγαλύτερη κατανόηση της εμπλοκής του πατέρα, και συγκεκριμένα της απορριπτικής του συμπεριφοράς, και πώς αυτή μπορεί να σχετίζεται με στοιχεία της προσωπικότητας του παιδιού, όπως είναι το αίσθημα Αυτοαποτελεσματικότητάς του, αλλά και με τη Προβληματική Συνεργατικότητα μεταξύ των γονέων, μία σημαντική πτυχή του οικογενειακού πλαισίου.

I.5 Ερευνητικά Ερωτήματα και Ερευνητικές Υποθέσεις

1. Αναφορικά με την Αυτοαποτελεσματικότητα, αναμένουμε ότι (α) τα αγόρια θα εμφανίζουν μεγαλύτερο αίσθημα αυτοαποτελεσματικότητας από τα κορίτσια, βάσει εκτενούς μέρους των βιβλιογραφικών αναφορών που δείχνουν μεγαλύτερη αυτοαποτελεσματικότητα των αγοριών έναντι των κοριτσιών (Bussey & Bandura, 1999; Suldo & Shaffer, 2007)· (β) δεδομένων των ευρημάτων περί αυξημένης αίσθησης Αυτοαποτελεσματικότητας κατά την παιδική ηλικία, η Αυτοαποτελεσματικότητα θα είναι υψηλότερη, συγκριτικά με την εφηβική ηλικία (Bandura, 1994; Pintrich & Schunk, 1996)· και (γ) θα υπάρχει αλληλεπίδραση

- μεταξύ φύλου και ηλικίας, με τα αγόρια παιδικής ηλικίας να εκδηλώνουν υψηλότερα επίπεδα Αυτοαποτελεσματικότητας (π.χ., Bussey & Bandura, 1999).
2. Αναφορικά με την προσλαμβανόμενη Πατρική Αποδοχή/ Απόρριψη (α) ως προς το φύλο, σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι παρουσιάζονται διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών (π.χ., Ali, 2011; & Lamb, 2003), ενώ υπάρχουν και βιβλιογραφικές αναφορές για μη στατιστικά σημαντικές διαφορές στην προσλαμβανόμενη αποδοχή μεταξύ των δύο φύλων (π.χ., Shanahan, 2007), οπότε αναμένουμε τα αγόρια να θεωρούν τους πατέρες τους περισσότερο αποδεκτικούς, συγκριτικά με τα κορίτσια (β) ως προς την ηλικία, αναμένεται ότι τα παιδιά θα αναφέρουν τους πατέρες τους ως πιο αποδεκτικούς, σε σύγκριση με τους εφήβους, οι οποίοι βιβλιογραφικά φαίνεται να προσλαμβάνουν περισσότερη απορριπτική συμπεριφορά (Carrasco & Rohner, 2013; Dwairy, 2010; Rodriguez et al., 2014) και (γ), εξετάζουμε κατά πόσο υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των δύο παραγόντων, μιας και τα βιβλιογραφικά δεδομένα δεν ορίζουν σαφή εικόνα (Rodriguez et al., 2014,).
 3. Αναμένεται ότι, (α) θα υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της Πατρικής Απόρριψης και της Αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού (Hannover, 1998; Hoeltje et al., 1996; Whitbeck et al., 1997). Επιπλέον, βάσει παλαιότερων ερευνητικών δεδομένων, οι οποίες δείχνουν ότι η εμπλοκή του πατέρα με την ανατροφή του παιδιού μπορεί να έχει είτε θετική, είτε αρνητική συσχέτιση με την υποστηρικτική συνεργατική σχέση με τη μητέρα (Buckley & Schoppe- Sullivan, 2010; Crouter et al., 1987; Hackel & Ruble, 1992; Nangle et al., 2003), αναμένεται ότι (β) θα υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ Πατρικής Απόρριψης και Προβληματικής Συνεργατικότητας μεταξύ των γονέων.

II. ΜΕΘΟΔΟΣ

II.1 Συμμετέχοντες

Για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας συλλέχθηκαν δεδομένα από δείγμα 120 συμμετεχόντων, αποτελούμενο από 60 παιδιά, και τους πατέρες τους. Τα παιδιά ήταν ηλικίας από 9 έως 15 ετών ($M.O.= 11,78$, $T.A.= 2$), με το ποσοστό των αγοριών του δείγματος να είναι 53,3%. Για τους πατέρες ($n=60$), ο μέσος όρος ηλικίας ήταν τα 46 περίπου έτη ($T.A.= 5,14$, $Eύρος= 32-59$), ενώ για τις μητέρες, ο αντίστοιχος μέσος όρος περί τα 44 έτη ($T.A.= 5,48$, $Eύρος= 30-59$). Οι γονείς ήταν παντρεμένοι, και διέμεναν μαζί. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, στην πλειοψηφία τους, τόσο οι πατέρες, όσο και οι μητέρες ήταν απόφοιτοι Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (43,3% και 56,7% αντίστοιχα), και υψηλόμισθοι, ειδικά οι πατέρες (βλέπε Πίνακα 1 και 2). Το δείγμα συλλέχθηκε από περιοχές του νομού Αττικής.

Πίνακας 1. Μορφωτικό Επίπεδο Πατέρα/ Μητέρας

	Πατέρας Ποσοστό (%)	Μητέρα Ποσοστό (%)
Απόφοιτος Δημοτικού	0,0	1,7
Απόφοιτος Γυμνασίου	10,0	3,3
Απόφοιτος Λυκείου	23,3	21,7
Απόφοιτος Α.Ε.Ι. Ι.Ε.Κ. Τ.Ε.Ι.	43,3	56,7
Μεταπτυχιακός Τίτλος	18,3	15,0
Διδακτορικός Τίτλος	5,0	1,7
Σύνολο	100,0	100,0

Πίνακας 2. Κατά Κεφαλήν Εισόδημα Πατέρα/ Μητέρας

	Πατέρας Ποσοστό (%)	Μητέρα Ποσοστό (%)
0-250 ευρώ/ μήνα	3,3	16,7
251-500 ευρώ/ μήνα	3,3	5,0
501-750 ευρώ/μήνα	5,0	13,3
751-1000 ευρώ/ μήνα	16,7	18,3
1001-1250 ευρώ/ μήνα	11,7	21,7
1251 και άνω ευρώ/ μήνα	60,0	25,0
Σύνολο	100,0	100,0

II.2. Υλικό - Εργαλεία

Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τρεις κλίμακες, δύο εκ των οποίων συμπληρώθηκαν από το παιδί, και μία από τους γονείς.

Κλίμακα Γονεϊκής Αποδοχής- Απόρριψης: Η Κλίμακα Γονεϊκής Αποδοχής-Απόρριψης (*Parental Acceptance Rejection Questionnaire- Short Form*) δημιουργήθηκε από τον Rohner (2005), και μετράει, βάσει των αναφορών του παιδιού, την απορριπτική ή μη συμπεριφορά των γονέων απέναντί του, στην καθημερινή ζωή. Η κλίμακα περιλαμβάνει 24 προτάσεις που περιγράφουν τέτοιες συμπεριφορές, και απαντώνται εις διπλούν από τα παιδιά, ώστε να αξιολογηθεί η συμπεριφορά και των δύο γονέων ξεχωριστά. Η κλίμακα είναι τετραβάθμια, τύπου Likert, με 1 ως τη μη εκδήλωση συμπεριφοράς, και 4 τη συνεχή εκδήλωσή της. Οι προτάσεις, βάσει παραγοντικής ανάλυσης, δημιουργούν τέσσερις παράγοντες συμπεριφοράς: Ζεστασιά/ Στοργή (*Warmth/ Affection*), Εχθρότητα/ Επιθετικότητα (*Hostility/ Aggression*), Αδιαφορία/ Παραμέληση (*Indifference/ Neglect*) και Αδιαφοροποίητη Απόρριψη (*Undifferentiated Rejection*), μέσα από τους οποίους προκύπτει ένας τελικός βαθμός συνολικής αντιλαμβανόμενης απόρριψης για τον κάθε γονέα. Η συγκεκριμένη έρευνα έχει μεταφραστεί και σταθμιστεί από διάφορους ερευνητές στην Ελλάδα (Tsaousis et al., 2010; Artemis & Touloumakos, 2016). Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο των Tsaousis et al. (2010).

Γενική Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας: Η Γενική Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας (*Self-Efficacy*; Schwarzer & Jerusalem, 1995) είναι εργαλείο μέτρησης της αντιλαμβανόμενης από το άτομο αποτελεσματικότητάς του και του χειρισμού από αυτό δύσκολων καταστάσεων. Το 1981, η κλίμακα αναδιαμορφώθηκε και περιλαμβάνει 10 προτάσεις, ενώ προσαρμόστηκε και σε 28 γλώσσες (Schwarzer & Jerusalem, 1995). Η κλίμακα είναι μεταφρασμένη στα Ελληνικά (Glynou, Jerusalem & Schwarzer, 1992), με δείκτη αξιοπιστίας $\alpha = 0,77$ (Argyropoulou, Sidiropoulou- Dimakakou & Besevegis, 2007; Ηλιοπούλου, 2010). Οι προτάσεις/ δηλώσεις αναφέρουν συναισθήματα ικανότητας του ατόμου να ανταπεξέλθει σε απαιτητικές καταστάσεις, και το άτομο δηλώνει κατά πόσο η εκάστοτε πρόταση είναι αληθής ή όχι για το ίδιο, στο πλαίσιο τετραβάθμιας κλίμακας τύπου Likert, με 1 ως «Καθόλου Αληθές» και 4 ως «Απόλυτα Αληθές». Το τελικό σκορ Γενικής Αυτοαποτελεσματικότητας προκύπτει από το άθροισμα των απαντήσεων που έχουν δοθεί, με εύρος από 10 έως 40.

Λίστα Προβλημάτων Γονέων: Η Λίστα Προβλημάτων Γονέων (*Parent Problem Checklist*; Dadds & Powell, 1991) είναι αυτοαναφορική κλίμακα, η οποία μετρά τη σύγκρουση μεταξύ των γονέων, ειδικά αναφορικά με την ικανότητα των γονέων να συνεργάζονται για την εκπλήρωση γονεϊκών καθηκόντων και ρόλων (Dadds & Powell, 1991). Η συγκεκριμένη κλίμακα περιέχει 16 δηλώσεις (π.χ. «*Διαφωνία για τους κανόνες του σπιτιού*», «*Συζητήσεις για την ανατροφή του παιδιού, οι οποίες καταλήγουν σε καβγά*»), εκ των οποίων οι γονείς πρέπει να απαντήσουν ποιες αποτέλεσαν πρόβλημα γι' αυτούς και τις/τους συζύγους τους κατά τον τελευταίο μήνα. Στη συνέχεια, οι ερωτηθέντες υποδεικνύουν το βαθμό στον οποίο η εκάστοτε δήλωση ήταν προβληματική γι' αυτούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργούνται δύο υποκλίμακες: α) η υποκλίμακα Προβλημάτων (*Problem Scale*), η οποία απαντάται με «Ναι» ή «Όχι», και έχει εύρος 0-16, (για παράδειγμα, «*Ήταν οι συζητήσεις για την ανατροφή του παιδιού, οι οποίες καταλήγουν σε καβγά, πρόβλημα για εσάς και το/ τη σύντροφό σας;*») και β) η υποκλίμακα Έντασης (*Extend Scale*), η οποία αναφέρεται στην ένταση των εκάστοτε προβληματικών καταστάσεων, και απαντάται μέσω επταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert (1- Καθόλου, 7- Πάρα Πολύ), με εύρος 16-112 [στο προηγούμενο παράδειγμα- «*Σε τι βαθμό ήταν αυτό το θέμα (οι συζητήσεις που καταλήγουν σε καβγά) πρόβλημα για εσάς και το/ τη σύντροφό σας;*»]. Με βάση παραγοντική ανάλυση, οι δηλώσεις χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: α) παρουσία/απουσία διαφωνίας για κανόνες και πειθαρχία όταν το παιδί έχει κακή διαγωγή (π.χ., «*Ένας γονέας «μαλακός», ένας γονέας «σκληρός» με το παιδί*», «*Διαφωνία για το τι είναι άτακτη συμπεριφορά*»), β) ύπαρξη ανοικτών συγκρούσεων για θέματα διαπαιδαγώγησης κι ανατροφής (π.χ., «*Ανικανότητα να επιλυθούν διαφωνίες για τη φροντίδα του παιδιού*», «*Διαφωνία για το μούρασμα του φόρτου εργασίας για την φροντίδα του παιδιού*») και γ) ύπαρξη/ ανυπαρξία υπονόμησης της σχέσης παιδιού- γονέα από τη/το σύντροφο (π.χ., «*Το παιδί εμποδίζει τους γονείς να είναι μόνοι τους*» Morawska & Thompson, 2009; Stallman, Morawska & Sanders, 2009). Το συγκεκριμένο εργαλείο έχει αποδεκτό δείκτη αξιοπιστίας σε διάφορες έρευνες που έχουν διεξαχθεί [π.χ., $\alpha = 0,7$ για Dadds & Powell (1991) και Morawska & Thompson (2009)]. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, το εργαλείο μεταφράστηκε με τη μέθοδο της Διπλής Μετάφρασης.

II.3. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες, έπειτα από συνεννόηση με την ερευνήτρια, προγραμματίζαν συνάντηση στο σπίτι της οικογένειας, αφού είχαν ενημερωθεί για το σκοπό της

ερευνητικής διαδικασίας. Τα μέλη συνευρίσκονταν στον ίδιο χώρο για τη διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων. Γινόταν εκ νέου ενημέρωση για τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας και δινόταν επιβεβαίωση ότι όλα τα στοιχεία και τα δεδομένα που συλλέγονται είναι ανώνυμα και χρησιμοποιούνται συνολικά μόνο για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονταν τα ερωτηματολόγια στους συμμετέχοντες, πάντα με σταθερή σειρά: στα παιδιά πρώτα η Γενική Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας και, στη συνέχεια, η Κλίμακα Γονεϊκής Αποδοχής- Απόρριψης για τον Πατέρα, ενώ οι πατέρες συμπλήρωναν ταυτόχρονα την Λίστα Προβλημάτων Γονέων και ένα φύλλο με τα δημογραφικά τους στοιχεία. Στο συγκεκριμένο φύλλο υπήρχαν ερωτήσεις σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, και το ατομικό εισόδημα του κάθε συμμετέχοντα, ή, σε αντίθετη περίπτωση, ο χρόνος ανεργίας. Η ερευνήτρια παρευρισκόταν καθ' όλη τη διαδικασία, ώστε να απαντήσει σε τυχόν διευκρινιστικές ερωτήσεις των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες απάντησαν ατομικά, χωρίς να συζητούν ή να έχουν βοήθεια από κάποιον άλλον. Η συμμετοχή των ερωτηθέντων ήταν εθελοντική και είχαν το δικαίωμα να αποσυρθούν από τη διαδικασία ανά πάσα στιγμή.

III. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

III.1 Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες

Αυτοαποτελεσματικότητα: Για την κλίμακα Γενικής Αυτοαποτελεσματικότητας, υπολογίσθηκε ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's α ($\alpha=0,794$), ο οποίος και θεωρήθηκε αποδεκτός.

Γονεϊκή Αποδοχή/ Απόρριψη: Η Κλίμακα Γονεϊκής Αποδοχής/ Απόρριψης παρουσίασε επαρκή δείκτη αξιοπιστίας εσωτερικής συνέπειας Cronbach's α για τους πατέρες ($\alpha=0,856$). Αναφορικά με τους παράγοντες της κλίμακας, ο παράγοντας Ζεστασιά/ Τρυφερότητα είχε δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's α επαρκή ($\alpha=0,846$), όπως και ο παράγοντας Εχθρότητας/ Επιθετικότητας ($\alpha=0,815$) και της Αδιαφοροποίησης Αδιαφορίας ($\alpha=0,845$), ενώ για τον παράγοντα της Αδιαφορίας/ Παραμέλησης ο δείκτης αξιοπιστίας ήταν υψηλός (0,889).

Προβληματική Συνεργατικότητα Γονέων: Η Λίστα Προβλημάτων Γονέων παρουσίασε υψηλό δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's α για τους πατέρες ($\alpha=0,903$).

III.2 Έλεγχος Ερευνητικών Υποθέσεων

1) Επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου του παιδιού στην Αυτοαποτελεσματικότητά του

Για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος, εφαρμόστηκε στα δεδομένα Διπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης 2 (οι ηλικιακές ομάδες του δείγματος: παιδική και εφηβική ηλικία) X 2 (αγόρια- κορίτσια) ως προς την Αυτοαποτελεσματικότητα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (α), αναφορικά με την ηλικία, το αίσθημα Αυτοαποτελεσματικότητας δε διέφερε στατιστικά σημαντικά στα παιδιά από τους εφήβους [$F(1, 56)=1,08, p=0,3 > 0,05$]· (β), τα δύο φύλα δε διέφεραν μεταξύ τους [$F(1, 56)=1,08, p=0,3 > 0,05$], ενώ (γ) δεν διαπιστώθηκε αλληλεπίδραση μεταξύ ηλικίας και φύλου αναφορικά με την Αυτοαποτελεσματικότητα [$F(1, 56)=0,12, p=0,73 > 0,05$]. Οι παραπάνω μετρήσεις, αναλυτικότερα, παρατίθενται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3

Πίνακας Ανάλυσης Διακύμανσης για την επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου στην Αυτοαποτελεσματικότητα

Μεταβλητές	<i>df</i>	<i>F</i>	η^2	<i>p</i>
Ηλικία	1	1,08	22,12	0,30
Φύλο	1	1,08	22,12	0,30

Ηλικία* Φύλο	1	0,12	2,46	0,73
--------------	---	------	------	------

2) Επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου του παιδιού στην προσλαμβανόμενη Πατρική Αποδοχή/ Απόρριψη

Για τη διερεύνηση της επόμενης ερευνητικής υπόθεσης, εφαρμόστηκε στα δεδομένα Διπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης 2 (οι ηλικιακές ομάδες του δείγματος: παιδική και εφηβική ηλικία) X 2 (αγόρια- κορίτσια) ως προς τις τέσσερις υποκλίμακες οι οποίες συνιστούν την αντιλαμβανόμενη από το παιδί Πατρική Αποδοχή/ Απόρριψη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (α), όσον αφορά στις ηλικιακές ομάδες, τα παιδιά δε διέφεραν από τους εφήβους στατιστικά σημαντικά σε κανέναν από τους παράγοντες [επί παραδείγματι, για την Πατρική Ζεστασιά, $F(1, 56)= 3,05, p= 0,09 > 0,05$] (β), ανάμεσα στα δύο φύλα επίσης δεν παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές [για παράδειγμα, στην Πατρική Εχθρότητα $F(1, 56)= 0,00, p= 0,99 > 0,05$], ενώ (γ) δεν διαπιστώθηκε επίσης αλληλεπίδραση μεταξύ ηλικίας και φύλου για καμία από τις υποκλίμακες πατρικής συμπεριφοράς. Όλοι οι δείκτες των παραπάνω αναλύσεων παρατίθενται στους Πίνακες 4, 5, 6 και 7.

Πίνακας 4

Πίνακας Ανάλυσης Διακύμανσης για την επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου στην Πατρική Ζεστασιά

Μεταβλητές	df	F	η^2	p
Ηλικία	1	3,05	57,79	0,09
Φύλο	1	0,01	0,12	0,94
Ηλικία* Φύλο	1	1,40	26,54	0,24

Πίνακας 5

Πίνακας Ανάλυσης Διακύμανσης για την επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου στην Πατρική Εχθρότητα

Μεταβλητές	df	F	η^2	p
Ηλικία	1	0,24	1,62	0,63
Φύλο	1	0,00	0,00	0,99
Ηλικία* Φύλο	1	0,80	0,54	0,78

Πίνακας 6

Πίνακας Ανάλυσης Διακύμανσης για την επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου στην Πατρική Αδιαφορία

Μεταβλητές	<i>df</i>	<i>F</i>	η^2	<i>p</i>
Ηλικία	1	2,25	30,82	0,14
Φύλο	1	0,63	0,86	0,80
Ηλικία* Φύλο	1	1,13	15,51	0,29

Πίνακας 7

Πίνακας Ανάλυσης Διακύμανσης για την επίδραση της Ηλικίας και του Φύλου στην Πατρική Αδιαφοροποίητη Απόρριψη

Μεταβλητές	<i>df</i>	<i>F</i>	η^2	<i>p</i>
Ηλικία	1	0,04	0,16	0,83
Φύλο	1	0,04	0,16	0,83
Ηλικία* Φύλο	1	0,20	0,72	0,66

3) Συσχετίσεις μεταξύ της Πατρικής Απόρριψης, της Αυτοαποτελεσματικότητας και της Προβληματικής Συνεργατικότητας

Για να διερευνηθεί η τελευταία ερευνητική υπόθεση, υπολογίσθηκαν οι δείκτες συσχέτισης *r* του Pearson ανάμεσα στις υποκλίμακες της Πατρικής Αποδοχής/ Απόρριψης, της Γενικής Αυτοαποτελεσματικότητας, και της Προβληματικής Συνεργατικότητας των γονέων (όπως αποτυπώνεται από τις αυτοαναφορές των πατέρων στην υποκλίμακα Έντασης της Λίστας Προβλημάτων Γονέων). Όπως φάνηκε, μόνο οι υποκλίμακες της Πατρικής Ζεστασιάς και της Πατρικής Αδιαφορίας σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με την Αυτοαποτελεσματικότητα, η πρώτη με θετική κατεύθυνση [$r(60) = 0,30, p < 0,001$] και η δεύτερη με αρνητική κατεύθυνση [$r(60) = -0,32, p < 0,05$]. Επιπλέον, η Προβληματική Συνεργατικότητα φαίνεται να συσχετίζεται και με τις τέσσερις υποκλίμακες που συνιστούν την κλίμακα Πατρικής Αποδοχής/ Απόρριψης, αλλά δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα του παιδιού. Αναλυτικά, όλες οι σχέσεις συσχέτισης μεταξύ των δεικτών βρίσκονται στον Πίνακα 8.

Πίνακας 8

Δείκτες Συσχέτισης ανάμεσα στις μεταβλητές της έρευνας

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6
1.Πατρική Ζεστασιά		-0,53**	-0,76**	-0,69**	0,30**	-0,58**
2.Πατρική Εχθρότητα			0,67**	0,67**	-0,10	0,55**
3.Πατρική Αδιαφορία				0,74**	-0,32**	0,65**
4.Πατρική Αδιαφοροποίητη Απόρριψη					-0,24	0,65**
5.Αυτοαποτελεσματικότητα						-0,20
6.Προβληματική Συνεργατικότητα						

*p < 0,05. **p < 0,001

IV. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η συγκεκριμένη εργασία στοχεύει στη διερεύνηση μίας πτυχής της πατρικής ενασχόλησης και συμπεριφοράς, όπως είναι η ένδειξη αποδοχής ή απόρριψης προς το παιδί, και στο πώς αυτή συσχετίζεται με χαρακτηριστικά, όπως η αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού ή ο τρόπος συνεργασίας των δύο προσώπων φροντίδας σε θέματα διαπαιδαγώγησης. Επιπλέον, έγινε μία προσπάθεια διερεύνησης των μεταβολών των συγκεκριμένων μεταβλητών υπό το πρίσμα βασικών χαρακτηριστικών, όπως είναι το φύλο και η ηλικία του παιδιού, έτσι ώστε να καταστεί περισσότερο σαφής η εικόνα των υπό μελέτη εννοιών.

IV.1 Αυτοαποτελεσματικότητα Παιδιού

Αρχικά, η παρούσα εργασία διερεύνησε την Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα του παιδιού, και συνέκρινε τα δεδομένα με βάση το φύλο και την ηλικία του. Αν και βιβλιογραφικά υπάρχουν αρκετές αναφορές σε διαφοροποιήσεις στις τιμές της αυτοαναφερόμενης αυτοαποτελεσματικότητας μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, αυτές συνήθως εστιάζουν σε υποκατηγορίες της Γενικής Αυτοαποτελεσματικότητας, όπως είναι η κοινωνική, η συναισθηματική και η ακαδημαϊκή αυτοαποτελεσματικότητα (επί παραδείγματι, Bussey & Bandura, 1999; Pajares & Miller, 1994; Wigfield et al., 1996). Εντούτοις, τα αποτελέσματα της έρευνας συνάδουν με μέρος της βιβλιογραφίας που υποστηρίζει την έλλειψη στατιστικά σημαντικής διαφοροποίησης στην Γενική Αυτοαποτελεσματικότητα μεταξύ των δύο φύλων (π.χ., Alexopoulos & Asimakopoulou, 2009). Αναφορικά με την ηλικία του παιδιού, επίσης δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ παιδικής και εφηβικής ηλικίας, εύρημα που έρχεται σε αντίθεση με το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας, το οποίο αναφέρεται σε μείωση της αντιλαμβανόμενης αίσθησης αυτοαποτελεσματικότητας με το πέρασμα στην εφηβεία (π.χ., Bandura, 1991, 1994; Pintrich & Schunk, 1996; Schunk, 1995).

IV.2 Πατρική Απόρριψη

Όπως έχει αναφερθεί, υπάρχει αυξανόμενη βιβλιογραφία που συσχετίζει διαστάσεις της πατρικής συμπεριφοράς, ή του τρόπου ενασχόλησης του πατέρα, με την ανάπτυξη συμπεριφορών και χαρακτηριστικών του παιδιού, όπως η προκοινωνική συμπεριφορά (Rohner & Khaleque, 2012), η προσαρμοστικότητα (Rohner & Veneziano, 2001), ή και η αυτοαποτελεσματικότητα, μέσα από την υποστηρικτική συμπεριφορά (Bandura, 1997; Ramirez- Ucles et al., 2017). Ειδικά, έχει μελετηθεί εκτενώς η επίδραση τόσο της πατρικής, όσο και της μητρικής απόρριψης στη

δυσπροσαρμοστικότητα των παιδιών και των εφήβων ανά τον κόσμο (με έρευνες και στον ελλαδικό χώρο, π.χ., Rohner, 2014). Με γνώμονα τη σημαντικότητα ενός τέτοιου χαρακτηριστικού της γονεϊκής συμπεριφοράς, και τη συσχέτισή του με την ανάπτυξη χαρακτηριστικών που παίζουν καίριο ρόλο στη δημιουργία προσωπικότητας του παιδιού, μελετήθηκε στην παρούσα έρευνα η σχέση που έχει η πατρική απόρριψη με τις πεποιθήσεις αυτοαποτελεσματικότητας που έχει διαμορφώσει το παιδί στη ζωή του, καθώς η αυτοαποτελεσματικότητα αποτελεί ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, και φαίνεται πως επιδρά στην ικανότητα του παιδιού να ασκεί έλεγχο τόσο σε δύσκολες περιβαλλοντικές συνθήκες, όσο και στη συμπεριφορά και τις συναισθηματικές του αποκρίσεις (Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli, 1996). Με βάση τα ερευνητικά δεδομένα, επιβεβαιώνεται αυτή η υπόθεση, με την πατρική αδιαφορία να συσχετίζεται αρνητικά με την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού και την πατρική ζεστασιά να συσχετίζεται θετικά, ωστόσο με ασθενή ένταση.

Αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις στην Πατρική Απόρριψη με βάση το φύλο και την ηλικία του παιδιού, στην παρούσα έρευνα δεν παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ παιδιών και εφήβων για κανέναν από τους επιμέρους παράγοντες που την απαρτίζουν, ενώ, όσον αφορά στο φύλο, δε βρέθηκε επίσης καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στους μέσους όρους των αγοριών και των κοριτσιών για την προσλαμβανόμενη αποδεκτική και απορριπτική συμπεριφορά από τον πατέρα, ευρήματα που συνάδουν με μέρος της υπάρχουσας βιβλιογραφίας (π.χ., Shanahan, 2007).

Σ' αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι η μελέτη είναι διερευνητική, καθώς δεν υπάρχουν εκτενή ερευνητικά δεδομένα αποκλειστικά για την πατρική αποδοχή και απόρριψη. Συνήθως, οι συλλεγόμενες πληροφορίες είτε χρησιμοποιούνται συνολικά για τη συσχέτιση της γονεϊκής απόρριψης με κάποιον άλλο παράγοντα (για παράδειγμα, τη δυσπροσαρμοστική συμπεριφορά του παιδιού' π.χ., Rohner, 2014; Ramírez-Uclés et al., 2017), είτε τα συλλεγόμενα δεδομένα χρησιμοποιούνται για τη σύγκριση μόνο της συνολικής απόρριψης από τα δύο πρόσωπα φροντίδας (π.χ., Miranda et al., 2016). Βιβλιογραφικά, οι περισσότερες έρευνες εστιάζουν στον παράγοντα της ζεστασιάς, καθώς είναι ενδεικτικός για τον έναν από τους δύο πόλους της υπό μελέτη έννοιας, ενώ οι άλλοι τρεις (εχθρότητα, αδιαφορία και αδιαφοροποίητη απόρριψη) συνιστούν το εύρος της απόρριψης, και εξετάζονται συνήθως αθροιστικά.

IV.3 Συνεργατικότητα Γονέων

Τέλος, ένα από τα σκέλη των υποθέσεων μας αφορούσε στη συσχέτιση της προβληματικής συνεργατικότητας των γονέων, και, ειδικότερα, της έντασης της προβληματικής σχέσης μεταξύ τους σε θέματα διαπαιδαγώγησης και ανατροφής, με την Πατρική Απόρριψη. Φάνηκε πως υπάρχει αρκετά ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, δεδομένο που υποστηρίζεται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, καθώς η φύση και ο χρόνος εμπλοκής του πατέρα με το παιδί και οι κοινές αντιλήψεις των γονέων περί θεμάτων ανατροφής έχει φανεί πως σχετίζονται με την ένταση προστριβών με τη σύζυγο και με την αύξηση υπονομευτικών ή υποστηρικτικών συνεργατικών συμπεριφορών και πρακτικών μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας (για παράδειγμα, Buckley & Schoppe- Sullivan, 2010; Deal, Halverson & Wompler, 1989; Nangle et al, 2003).

IV.4 Περιορισμοί και Προτάσεις

IV.4.1 Περιορισμοί

Παρόλο που σε κάθε έρευνα γίνεται προσπάθεια για την όσο το δυνατό μεγαλύτερη αξιοπιστία των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα, εντούτοις υπάρχουν περιορισμοί οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για μελλοντικές έρευνες.

Αρχικά, ο αριθμός του δείγματος, αν και ικανοποιητικός για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας ($n = 120$, με $n_{οικ.} = 60$), δε μπορεί να θεωρηθεί επαρκής ώστε τα αποτελέσματα της έρευνας να έχουν γενικευσιμότητα στον ελληνικό πληθυσμό. Επιπλέον, δεδομένων κάποιων δυσκολιών στη συλλογή του δείγματος, η δειγματοληψία δεν έγινε με τυχαίο τρόπο, που συνεπάγεται τη μη αντιπροσωπευτικότητά του με το γενικό πληθυσμό. Το παρόν δείγμα δεν ακολουθεί τα ποσοστά της ελληνικής πραγματικότητας αναφορικά με το οικονομικό, κυρίως, [και, δευτερευόντως, με το εκπαιδευτικό] τα ποσοστά των ατόμων ηλικίας 30-34 κάτωτων πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για το 2014 ήταν 41,6% για τις γυναίκες, και 32,9% για τους άνδρες (βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ)] επίπεδο των γονέων, με αυξημένα τα ποσοστά των υψηλόμισθων γονέων (ιδίως πατέρων), και αποφοίτων Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και μεταπτυχιακών σπουδών, στοιχεία που ενδεχομένως να επηρεάζουν τις σχέσεις που μελετήθηκαν ως ενδιάμεσες μεταβλητές.

Ένας ακόμα περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι η χρήση του εργαλείου της συνεργατικότητας μεταξύ των γονέων. Η Λίστα Προβλημάτων Γονέων είναι

εργαλείο που χρησιμοποιείται για πρώτη φορά σε έρευνα στη χώρα μας, και δεν έχει σταθμιστεί στα Ελληνικά. Επιπλέον, είναι ένα εργαλείο το οποίο εστιάζει αποκλειστικά στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα δύο πρόσωπα φροντίδας σε σχέση με την ανατροφή του παιδιού τους, και δε μετρά ένα περισσότερο ολοκληρωμένο προφίλ συνεργατικότητας των γονέων. Επιπρόσθετα, τόσο αυτό, όσο και η Κλίμακα Γενικής Αυτοαποτελεσματικότητας είναι εργαλεία αυτοαναφοράς, γεγονός που μπορεί να επηρεάζει την ακρίβεια των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

IV.4.2 Προτάσεις

Με βάση αυτήν την πρώτη ερευνητική προσπάθεια για τη μελέτη ενός μοντέλου συσχετίσεων μεταξύ πατρικής απόρριψης, συνεργατικότητας των γονέων και αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού, προτείνεται, αρχικά, η διεξαγωγή μιας έρευνας με μεγαλύτερο και περισσότερο αντιπροσωπευτικό στα ελληνικά δεδομένα δείγμα, ώστε τα αποτελέσματα που θα προκύψουν να έχουν μια γενική ισχύ. Επιπλέον, για μία καλύτερη και ευρύτερη επισκόπηση του φαινομένου, προτείνεται η διεύρυνση της ηλικίας των παιδιών που συμμετέχουν, κυρίως με στόχο τη διερεύνηση του φαινομένου κατά την εφηβεία και την πρώιμη ενήλικη ζωή. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τη συλλογή δεδομένων, θα είχε ενδιαφέρον η χρήση ενός εργαλείου, συμπληρωμένο από το παιδί, το οποίο, εκτός από την αντίληψη περί συνεργατικής σχέσης μεταξύ των δύο προσώπων φροντίδας, θα μετρούσε και αντίληψή του πάνω στη διαπροσωπική, αποκλειστικά συζυγική σχέση τους, έτσι ώστε να διερευνηθεί πληρέστερα η συγκεκριμένη μεταβλητή.

Επίσης, δεδομένης της ρευστής κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης της χώρας περίπου την τελευταία δεκαετία, θα είχε ενδιαφέρον η μελέτη της οικονομικής, επαγγελματικής και μορφωτικής κατάστασης του πατέρα ως μεταβλητών που μπορεί να διαφοροποιούν τα αποτελέσματα στις υπό διερεύνηση μεταβλητές (Πατρική Απόρριψη, Συνεργατικότητα Γονέων, Αυτοαποτελεσματικότητα Παιδιού). Ερευνητικά, έχειδειχθεί ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ επαγγελματικής και οικονομικής κατάστασης του πατέρα και την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού (Elder & Caspi, 1988; Whitbeck et al., 1997). Παρόλο που έχει φανεί ότι οι οικονομικές δυσχέρειες αποτελούν παράγοντα στρες μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, και προστριβών μεταξύ των μελών της (Behnke et al., 2008; Elder, 1974), σύγχρονες έρευνες αναφέρουν επίσης μεγαλύτερη πατρική ενασχόληση σε περιόδους οικονομικών δυσκολιών (Coltrane et al., 2004), ή τη συσχέτιση του οικονομικού και

εκπαιδευτικού επιπέδου του πατέρα με την εμπλοκή του σε θέματα ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος για το παιδί τους (Robbers, 2011). Επιπλέον, έχει βρεθεί συσχέτιση μεταξύ των εκπαιδευτικών επιτευγμάτων του πατέρα και της αυτοαποτελεσματικότητας των εφήβων σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, με το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο του πατέρα να προβλέπει αυξημένα αισθήματα αυτοαποτελεσματικότητας τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια εφηβικής ηλικίας (Ingoldsby, Schvaneveldt, Supple & Bush, 2003).

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία αποτελεί ακόμα μία προσπάθεια στη συνεχώς αυξανόμενη ψυχολογική έρευνα, και ειδικότερα στη μελέτη της ανθρώπινης ανάπτυξης και της οικογένειας. Η διερεύνηση της φύσης της πατρικής συμπεριφοράς και εμπλοκής είναι ένα πεδίο με τεράστιο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς αρχίζει να διαφαίνεται ερευνητικά η σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα για τη συνεισφορά του στην κοινωνική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Marsiglio, Amato, Day & Lamb, 2000; Palkovitz, 1997), και ενόσω μεταβάλλονται οι ισορροπίες των ρόλων στο οικογενειακό μοντέλο. Η πατρική αποδοχή και απόρριψη είναι ένα μόνο κομμάτι της πολύπλευρης έννοιας που θελήσαμε να μελετήσουμε, καθώς ενέχει τόσο στοιχεία συναισθηματικής απόκρισης προς το παιδί, όσο και πρακτική ανταπόκριση στις καθημερινές του ανάγκες. Από την άλλη, η αυτοαποτελεσματικότητα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του ατόμου το οποίο συμβάλλει σημαντικά στην περαιτέρω εξέλιξή του, ειδικά στη μετάβαση από την παιδική ηλικία και την εφηβική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Ειδικά κατά την εφηβική ηλικία, η ανάπτυξη της αίσθησης γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας θεωρείται ένα καίριο αναπτυξιακό επίτευγμα (Greve, Anderson & Krampen, 2001). Η αντιμετώπιση των ενδεχόμενων δυσκολιών που συναντά ο άνθρωπος στη ζωή του επηρεάζεται σημαντικά από το πόσο ικανός νιώθει στο να τις διαχειριστεί και να ανταπεξέλθει εμμέσω αυτών.

Η έρευνα επιβεβαιώνει την αρνητική συσχέτιση μεταξύ της πατρικής απόρριψης και της παιδικής αυτοαποτελεσματικότητας, μέσα από τη συλλογή δεδομένων από οικογένειες παιδιών ηλικίας 9-15 ετών. Φάνηκε, επίσης, πως τόσο η αντιλαμβανόμενη πατρική απόρριψη, όσο και η αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας, δε μεταβάλλονται σημαντικά με βάση το φύλο ή την ηλικία του παιδιού. Εξαιρέση αποτελεί η προσλαμβανόμενη από το παιδί πατρική ζεστασιά, η οποία διαπιστώθηκε πως μειώνεται στατιστικά σημαντικά καθώς μεγαλώνει το παιδί. Επιπλέον, φάνηκε ότι η απορριπτική συμπεριφορά του πατέρα σχετίζεται ισχυρά με τη συνεργατικότητα των γονέων, με την αναφορά αυξανόμενων και εντονότερων προβλημάτων σχετιζόμενων με τον γονεϊκό ρόλο .

Με βάση τα προγενέστερα, αλλά και τα παρόντα, αποτελέσματα, είναι εφικτός ο σχεδιασμός και η δημιουργία πρακτικών εφαρμογών που θα στοχεύουν στην πρόληψη ή και την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβληματικών. Έχοντας ως

κεντρικό πυρήνα την πατρική φιγούρα, η δημιουργία προγραμμάτων θα επικεντρώνει στην εντατικότερη και ποιοτικότερη ενασχόληση του πατέρα στο γονεϊκό του ρόλο, στην ενημέρωση και εκμάθηση για περισσότερο αποδεκτικές συμπεριφορές και πρακτικές οι οποίες θα ενισχύουν, συν τοις άλλοις, την αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας του παιδιού και θα συμβάλλει σε μία, ενδεχομένως ευνοϊκότερη για το ίδιο ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, ένας δεύτερος στόχος είναι προγράμματα παρέμβασης που θα ενισχύουν, μαζί με την πατρική αποδοχή και εντατικότερη ενασχόληση, πιο υγιείς και συνεργατικές σχέσεις μεταξύ των γονέων, ώστε να γίνεται η προσπάθεια διαπαιδαγώγησης και ανατροφής σε ένα κοινό πλαίσιο με παρόμοιο υπόβαθρο και γονεϊκές τακτικές, το οποίο θα είναι ωφέλιμο για όλα τα μέλη του οικογενειακού πλαισίου.

Το πλαίσιο στο οποίο θα μπορούσαν να υλοποιηθούν τέτοιες εφαρμογές είναι τόσο σε ένα προσωπικό, δια ζώσης, πεδίο, ή ακόμα και μέσω μίας διαδικτυακής πλατφόρμας παρεμβατικής και υποστηρικτικής πολιτικής. Τέτοιου τύπου εφαρμογές σταδιακά κερδίζουν έδαφος, μιας και αποτελούν ένα πεδίο δράσης με περισσότερες δυνατότητες, και εξοικονομούν χρόνο, ακόμα και χρήμα, στους συμμετέχοντες, προσφέροντας παράλληλα τα οφέλη των ψυχολογικών και συμβουλευτικών προγραμμάτων ανώνυμα (Sanders et al, 2014). Από τα μέχρι στιγμής δεδομένα, οι συμμετέχοντες βαθμολογούν ως ίδια, ή περισσότερο ικανοποιητικά τα προγράμματα παρέμβασης μέσω διαδικτύου, σε σύγκριση με τα δια ζώσης προγράμματα αντίστοιχης θεματικής (Russell et al., 2016), με τους πατέρες συγκεκριμένα (αναφερόμενοι σε προγράμματα συμβουλευτικής γονέων), να μπορούν να αποκομίσουν με τη χρήση τέτοιων εφαρμογών πληροφορίες για θέματα πατρότητας, τόσο από ειδικούς, όσο και από άλλους συμμετέχοντες, μέσα από υποστηρικτική συζήτηση, αλλά ακόμη και από τη χιουμοριστική επικοινωνία και αλληλεπίδραση (Niela- Vilen et al., 2014). Σε κάθε περίπτωση, η ανάγκη για την ένταξη προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων- και ειδικότερα πατέρων- γίνεται πιο επιτακτική από ποτέ, και μπορεί να αποτελέσει ένα καίριο βοήθημα στη δημιουργία και την ανάπτυξη υγιέστερων και περισσότερο λειτουργικών οικογενειακών πλαισίων στη χώρα μας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alexopoulos, D. & Asimakopoulou, S. (2009). Psychometric properties of Chen, Gully, and Eden's "new general self-efficacy scale" in a Greek sample. *Psychological Reports*, 105, 245-254.
- Ali, S. (2011). Perceived teacher and parental acceptance-rejection, and the academic achievement, adjustment, and behavior of children: literature review. *International journal of peace and development studies*, 2, (5), 138-147.
- Argyropoulou, E., Sidiropoulou- Dimakakou, D., & Besevegis, E. (2007). Generalized self- efficacy, coping career indecision, and vocational choices of senior high school students in Greece. *Journal of career development*, 33(4), 316-337.
- Artemis, G. & Touloumakos, A. (2016). "They accept me, they accept me not": psychometric properties of the Greek version of the child parental acceptance–rejection questionnaire–short form. *Journal of family issues*, 37, (9), 1226-1243. <https://doi.org/10.1177/0192513X14543851>
- Bandura A. (1989). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. *Developmental psychology*, 25, 729–735.
- Bandura, A. (1977). Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American psychologist*, 10(2), 122–147.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice–Hall.
- Bandura, A. (1991). Self-regulation of motivation through anticipatory and self-reactive mechanisms. In R.A. Dienstbier (ed.), *Perspectives on motivation. Nebraska symposium on motivation* (Vol. 38, pp. 69-164). Lincoln: University of Nebraska Press.

- Bandura, A. (1994). *Self-efficacy*. In V.S. Pamachaundran (ed.), *Encyclopaedia of human behaviour* (pp. 71-81). New York: Academic Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G., & Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child development, 67*(3), 1206–1222.
- Bandura, A., Blanchard, E. B., & Ritter, B. (1969). Relative efficacy of desensitization and modeling approaches for inducing behavioral, affective, and attitudinal changes. *Journal of personality and social psychology, 13*(3), 173-199.
- Bandura, A., & Schunk, D. H. (1981). Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation. *Journal of personality and social psychology, 41*, 586-598.
- Belsky, J., Crnic, K., & Gable, S. (1995). The determinants of coparenting in families with toddler boys: spousal differences and daily hassles. *Child development, 66*, 629–642
- Berkien, M., Louwse, A., Verhulst, F., & van der Ende, J. (2012). Children's perceptions of dissimilarity in parenting styles are associated with internalizing and externalizing behavior. *European child and adolescent psychiatry, 21*, (2), 79-85.
- Blandon, A. Y., & Volling, B. L. (2008). Parental gentle guidance and children's compliance within the family: a replication study. *Journal of family psychology, 22*, 355–366.
- Bong, M. (2008). Effects of parent-child relationships and classroom goal structures on motivation, help-seeking avoidance, and cheating. *The journal of experimental education, 76*(2), 191-217.
- Borke, J., Lamm, B., Eickhorst, A., & Keller, H. (2007). Father-infant interaction, paternal ideas about early child care, and their consequences for the development

- of children's self-recognition. *The journal of genetic psychology*, 168(4), 365–379. <https://doi.org/10.3200/GNTP.168.4.365-380>.
- Braungart-Rieker, J., Courtney, S., & Garwood, M. (1999). Mother– and father–infant attachment: families in context. *Journal of family psychology*, 13(4), 535-553.
- Brown, I., & Inouye, D. K. (1978). Learned helplessness through modeling: the role of perceived similarity in competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 900-908.
- Brown, L., & Iyengar, S. (2008). Parenting styles: the impact on student achievement. *Marriage & family review*, 43(1–2), 14–38. <https://doi.org/10.1080/01494920802010140>
- Buckley, C., & Schoppe-Sullivan, S. (2010). Father involvement and coparenting behavior: parents' nontraditional beliefs and family earner status as moderators. *Personal relationships*, 17(3), 413–431. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01287.x>
- Bussey, K. & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 676-713.
- Carrasco, M. A., & Rohner, P. R. (2013). Parental acceptance and children's psychological adjustment in the context of power and prestige. *Journal of child and family studies*, 22, 1130–1137 <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9675-0>.
- Castro, M., Expósito-Casas, E., López-Martín, E., Lizasoain, L., Navarro-Asencio, E., & Gaviria, J. L. (2015). Parental involvement on student academic achievement: a meta-analysis. *Educational research review*, 14, 33–46. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2015.01.002>
- Chen, Z.-Y., & Kaplan, H. B. (2001). Intergenerational transmission of constructive parenting. *Journal of marriage and family*, 63, 17–31.
- Coltrane, S., Parke, R., & Adams, M. (2004). Complexity of father involvement in low-income Mexican American families. *Family relations*, 53(2), 179- 189.

- Cooper, S. M. (2009). Associations between father-daughter relationship quality and the academic engagement of African American adolescent girls: Self-esteem as a mediator? *Journal of black psychology*, 35(4), 495–516. doi:10.1177/0095798409339185.
- Cowan, P., Cowan, C., Pruett, M., Pruett, K., & Wong, J. (2009). Promoting fathers' engagement with children: preventive interventions for low-income families. *Journal of marriage and family*, 71(3), 663–679. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00625.x>
- Creswell, C., Murray, L., Stacey, J., & Cooper, P. (2011). Parenting and child anxiety. *Anxiety disorders in children and adolescents*, 2, 299–322.
- Crouter, A., Bumpus, M., Maguire, M., & McHale, S. (1999). Linking parents' work pressure and adolescents' well-being: insights into dynamics in dual-earner families. *Developmental psychology*, 35(6), 1453-1461.
- Dadds, M. & Powell, M. (1991). The relationship of interparental conflict and global marital adjustment to aggression, anxiety, and immaturity in aggressive and nonclinic children. *Journal of abnormal child psychology*, 19, (5), 553-567.
- Deal, J., Halverson, C. & Wampler, K. (1989). Parental agreement on child-rearing orientations: relations to parental, marital, family, and child characteristics. *Child development*. 60, (5), 1025-1034.
- Deci, E.L. (1992). The relation of interest to the motivation of behavior: a self-determination theory perspective. In K.A. Renninger, S. Hidi & A. Krapp (Eds.), *The role of interest in learning and development*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, pp. 43–71.
- DeLuccie, M. F. (1994). Mothers as gatekeepers: a model of maternal mediators of father involvement. *Journal of genetic psychology*, 156, 115–131.
- Dotterer, A., & Wehrspann, E. (2016). Parent involvement and academic outcomes among urban adolescents: examining the role of school engagement.

Educational psychology, 36(4), 812–830.
<https://doi.org/10.1080/01443410.2015.1099617>

- Dubeau, D., Coutu, S., & Lavigueur, S. (2013). Links between different measures of mother/father involvement and child social adjustment. *Early child development and care*, 183, 791–809. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.723442>.
- Dwairy, M. (2009). Parenting and adolescent psychological adjustment: toward a systemic approach in parenting research. *The open family studies journal*, 2, 66–74.
- Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: a fourth crosscultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of child and family studies*, 19, 30–35.
- Eccles, J. S., Wigfield, A., & Schiefele, U. (1998). *Motivation to succeed*. In Damon, W. (Series Ed.), & Eisenberg, D. (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 1017-1095). New York: Wiley.
- Elder, G. (1974). *Children of the great depression: social change in life experience*. Chicago, IL: university of Chicago press. (Reissued as 25th anniversary edition, Boulder, CO: Westview Press, 1999).
- Elder, G., & Caspi, A. (1988). Economic stress in lives: developmental perspectives. *Journal of Social Issues*, 44, 25-45.
- Erkan, S., & Toran, M. (2010). Child acceptance-rejection behaviors of lower and upper socioeconomic status mothers. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 38, 427-432. <https://doi.org/10.2224/sbp.2010.38.3.427>
- Fan, W., & Williams, C. (2010). The effects of parental involvement on students' academic self-efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational psychology*, 30(1), 53–74. <https://doi.org/10.1080/01443410903353302>

- Feinberg, M. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: a framework for research and intervention. *Parenting: science and practice*, 3(2), 95–131. <https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302>
- Fernández García, C. M., Peña Calvo, J. V., & Rodríguez Menéndez, M. C. (2017). Parental control in interpersonal acceptance rejection theory: a study with a Spanish sample using parents' version of parental acceptance/ rejection/ control questionnaire. *Anales de la psicología*, 33(3), 652–659.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Sellers, E. B. (1999). Adolescents' well-being as a function of perceived interparental consistency. *Journal of marriage and the family*, 61, 599–610.
- Forbes, E. E., Cohn, J. F., Allen, N. B., & Lewinsohn, P. M. (2004). Infant affect during parent infant interaction at 3 and 6 months: differences between mothers and fathers and influence of parent history of depression. *Infancy*, 5, 61–84. doi:10.1207/s15327078in0501_3
- Fulton, E. & Turner, L. (2008). Students' academic motivation: relations with parental warmth, autonomy granting, and supervision. *Educational psychology*, 28 (5), 521-534.
- Gable, S., Belsky, J., & Crnic, K. (1995). Coparenting during the child's second year: a descriptive account. *Journal of marriage and the family*, 57, 609– 616.
- Gamble, W. C., Ramakumar, S., & Diaz, A. (2007). Maternal and parental similarities and differences in parenting: an examination of Mexican-America parents of young children. *Early childhood research quarterly*, 22, 72–88.
- García Linares, M., De la Torre Cruz, M., Carpio, M. D. la V., Cerezo Rusillo, M., & Casanova Arias, P. (2014). Consistency/inconsistency in paternal and maternal parenting styles and daily stress in adolescence. *Journal of psychodidactics*, 19(2), 307–325. <https://doi.org/10.1387/RevPsicodidact.7219>

- Gardner, D., & Pierce, J. (1998). Self-esteem and self-efficacy within the organizational context. *Group & organization management*, 23(1), 48–70.
<https://doi.org/10.1177/1059601198231004>
- Glynou, E., Jerusalem, M. & Schwarzer, R. (1992). *Greek version of the general self-efficacy scale*. Available at www.ralfschwarzer.de/
- Gordon, I. & Feldman, R. (2008). Synchrony in the triad: a microlevel process model of coparenting and parent- child interactions. *Family Process*, 47(4), 465-479.
- Greve, W., Anderson, A., & Krampen, G. (2001). Self-efficacy and externality in adolescence: theoretical conceptions and measurement in New Zealand and German secondary school students. *Identity: an international journal of theory and research*, 1, 321-344.
- Grolnick, W. & Slowiaczek, M. (1994). Parents' involvement in children's schooling: a multidimensional conceptualization and motivational model. *Child development*, 65 (1), 237-252.
- Hackel, L. S., & Ruble, D. N. (1992). Changes in the marital relationship after the first baby is born: Predicting the impact of expectancy disconfirmation. *Journal of personality and social psychology*, 62(6), 944-957.
- Hannover, B. (1998). The development of self-concept and interests. In L. Hoffman, A. Krapp, K.A. Renninger & L. Baumert (Eds.), *Interest and learning: proceeding of the secon conference on interest and gender*. Kiel, Germany: IPN, pp. 105–125.
- Hanson, S. L. (2007). Success in science among young African American women: The role of minority families. *Journal of family issues*, 28(1), 3–33.
<https://doi:10.1177/0192513X06292694>.
- Harris, K. M., & Morgan, S. P. (1991). Fathers, sons, and daughters: differential paternal involvement in parenting. *Journal of marriage and the family*, 53, 531–544.

- Hoeltje, C. O., Zubrick, S. R., Silburn, S. R. & Garton, A. F. (1996). Generalized self-efficacy: family and adjustment correlates. *Journal of clinical child psychology*, 24, 446-453.
- Ηλιοπούλου, Ι. (2010). *Ο ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης και της αυτεπάρκειας στην υποκειμενική ευημερία και στην επίδοση μαθητών γυμνασίου*. Μη εκδιδόμενη διδακτορική διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Ingoldsby, B., Schvaneveldt, P., Supple, A. & Bush, K. (2003). The relationship between parenting behaviors and adolescent achievement and self-efficacy in Chile and Ecuador. *Marriage & family review*, 35 (3-4), 139-159.
- Jeynes, W. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban education*, 40, 237–269.
- Judge, T. A., Erez, A., & Bono, J. E. (1998). The power of being positive: the relation between positive self-concept and job performance. *Human performance*, 11, 167-187.
- Karbach J, Schubert T. (2013). Training-induced cognitive and neural plasticity. *Frontiers in human neuroscience*, 7(48). doi:10.3389/fnhum.2013.00048.
- Khaleque, A. (2013). Perceived parental warmth, and children's psychological adjustment, and personality dispositions: a meta-analysis. *Journal of child and family studies*, 22(2), 297–306. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9579-z>
- Khaleque, A. (2014). Perceived parental neglect, and children's psychological maladjustment, and negative personality dispositions: a meta-analysis of multi-cultural studies. *Journal of child and family studies*, 977–988. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9948-x>
- Khaleque, A. & Ali, S. (2017). A systematic review of meta-analyses of research on interpersonal acceptance–rejection theory: constructs and measures. *journal of family theory and review*. 9, (4), 441-458.

- Khaleque, A., & Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance– rejection and psychological adjustment: a meta-analysis of cross cultural and intracultural studies. *Journal of marriage and the family*, *64*, 54–64.
- Khaleque, A., & Rohner, R. P. (2011). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: a meta-analytic review. *Personality and social psychology review*, *16*(2), 103-115. <http://dx.doi.org/10.1177/1088868311418986>
- Khaleque, A., & Rohner, R. (2012). Pancultural associations between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adults: a meta-analytic review of worldwide research. *Journal of cross-cultural psychology*, *43*(5), 784–800. <https://doi.org/10.1177/0022022111406120>
- Kim, E., Cain, K., & McCubbin, M. (2006). Maternal and paternal parenting, acculturation, and young adolescents' psychological adjustment in Korean American families. *Journal of child and adolescent psychiatric nursing*, *19*, 112–129.
- Lam, B., & Ducreux, E. (2013). Parental influence and academic achievement among middle school students: parent perspective. *Journal of human behavior in the social environment*, *23*(5), 579–590. <https://doi.org/10.1080/10911359.2013.765823>
- Lamb, M. E. (Ed.). (2004). *The role of the father in child development*. New York: Wiley.
- Lee, C., & Bobko, P. (1994). Self-efficacy beliefs: comparison of five measures. *Journal of applied psychology*, *79*, 364-369.
- Lee, J., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2017). Resident fathers' positive engagement, family poverty, and change in child behavior problems. *Family relations* (υπό έκδοση). <https://doi.org/10.1111/fare.12283>
- Lengua, L., & Kovacs, E (2005). Bidirectional associations between temperament and parenting, and the prediction of adjustment problems in middle childhood. *Journal of applied developmental psychology*, *26*, 21–38.

- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: the evidence from two-parent families. *European journal of psychology of education, 18*, 211–228.
- Lick, J., & Bootzin, R. (1975). Expectancy factors in the treatment of fear: methodological and theoretical issues. *Psychological bulletin, 82*(6), 917–931.
- Lindsey, E., Caldera, Y., & Colwell, M. (2005). Correlates of coparenting during infancy. *Family relations, 54*(3), 346–359. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2005.00322.x>
- Lindsey, E., & Mize, J. (2001). Interparental agreement, parent-child responsiveness, and children's peer competence. *Family relations, 50*, 348–354.
- Maccoby, E. E., Depner, C. E., & Mnookin, R. H. (1990). Coparenting in the second year after divorce. *Journal of marriage and the family, 52*(1), 141–155.
- MacDonald, K., & Parke, R. (1984). Bridging the gap: Parent-child play interaction and peer interactive competence. *Child development, 55*, 1265–1277.
- Margolin, G., Gordis, E., & John, R. S. (2001). Coparenting: a link between marital conflict and parenting in two-parent families. *Journal of family psychology, 15*(1), 3–21. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.1.3>
- Marsiglio, W., Amato, P. R., Day, R., & Lamb, M. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of marriage and the family, 62*, 1173–1191.
- Mazaheri, E., Ghasemzadeh, A., Saadat, M., Karami, S., & Pourshahriari, M. (2011). The relationship between parent's anxiety and their children's self-efficacy in primary schools. *Procedia - social and behavioral sciences, 29*(1), 257–260. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.235>
- McBride, B., Brown, G., Bost, K., Shin, N., Vaughn, B., & Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family relations, 54*(July), 360–372. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2005.00323.x>

- McHale, J. P. (1995). Coparenting and triadic interactions during infancy: the roles of marital distress and child gender. *Developmental psychology*, *31*, 985–996.
- McHale, J., Kuersten, R., & Lauretti, A. (1996). New directions in the study of family-level dynamics during infancy and early childhood. *New directions for child development*, *5-26*.
- McHale, J., Lauretti, A., Talbot, J., & Pouquette, C. (2002). Retrospect and prospect in the psychological study of coparenting and family group process. In: McHale, J., Grolnick, W., editors. *Retrospect and prospect in the psychological study of families*. New Jersey: Erlbaum, 127–165.
- McKinney, C. & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: implications for late adolescents. *Journal of family issues*, *29*, (6), 806-827. <https://doi.org/10.1177/0192513X07311222>
- Meunier, J., & Roskam, I. (2009). Self-efficacy beliefs amongst parents of young children: validation of a self-report measure. *Journal of child and family studies*, *18*, 495–511. <https://doi.org/10.1007/s10826-008-9252-8>
- Miranda, M., Affuso, G., Esposito, C., & Bacchini, D. (2016). Parental acceptance–rejection and adolescent maladjustment: mothers’ and fathers’ combined roles. *Journal of child and family studies*, *25*, (4), 1352–1362. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0305-5>
- Morawska, A. & Thompson, E. (2009). Parent problem checklist: measure of parent conflict. *Australian and New Zealand journal of psychiatry*, *43*, 260-269.
- Morgan, S. P., Lye, D. N., & Condran, G. A. (1988). Sons, daughters, and the risk of marital disruption. *American journal of sociology*, *94*, 110–129.
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, *23* (3), 145–149. <https://doi.org/10.1023/A:1010961119608>

- Nangle, S., Kelley, M., Fals-Stewart, W., & Levant, R. (2003). Work and family variables as related to paternal engagement, responsibility, and accessibility in dual-earner couples with young children. *Fathering: a journal of theory, research, and practice about men as fathers*, 1, (1), 71-90.
- Niela-Vilén, H., Axelin, A., Salanterä, S., & Melender, H. (2014). Internet-based peer support for parents: a systematic integrative review. *International journal of nursing studies*, 51, 1524–1537.
- Pajares, F. (1996b). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of educational research*, 66, 543–578.
- Pajares, F., & Miller, M. (1994). The role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem-solving: a path analysis. *Journal of educational psychology*, 86, 193- 203.
- Palkovitz, R. (1997). Reconstructing “involvement”: expanding conceptualizations of men’s caring in contemporary families. In A. J. Hawkins & D. C. Dollahite (Eds.), *Generative fathering: beyond deficit perspectives* (pp. 200–216). London, UK: Sage.
- Parke, R. (2002). Substance-abusing fathers: descriptive, process and methodological perspectives. *Addiction*, 97, (9), 1118-1119.
- Pinquart, M., & Teubert, D. (2010). Effects of parenting education with expectant and new parents: a meta-analysis. *Journal of family psychology*, 24(3), 316–327. <https://doi.org/10.1037/a0019691>
- Pintrich, P. R., & Schunk D. H. (1996). *Motivation in education: theory, research, and applications*. Englewood Cliffs, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Puustinen, M., Lyyra, A., Metsäpelto, R., & Pulkkinen, L. (2008). Children’s help seeking: the role of parenting. *Learning and instruction*, 18(2), 160–171. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.02.001>

- Raikes, H., & Thompson, R. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant mental health journal*, 26(3), 177–190. <https://doi.org/10.1002/imhj.20044>
- Ramírez- Uclés, I., González-Calderón, M., del Barrio- Gándara, V. & Carrasco, M. (2017). Perceived parental acceptance-rejection and children’s psychological adjustment: the moderating effects of sex and age. *Journal of child and family studies* (υπό έκδοση). <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0975-2>
- Renninger, K.A., Ewan, L., & Lasher, A.K. (2002). Individual interest as context in exploratory text and mathematical word problems. *Learning and Instruction*, 12, 467–491.
- Robbers, M. (2011). Father involvement among young Hispanics. *Families in society*. 92, (2), 169-175.
- Rodríguez, S. A., Perez- Brena, N. J., Updegraff, K. A., & Umaña- Taylor, A. J. (2014). Emotional closeness in Mexican-origin adolescents’ relationships with mothers, fathers, and same-sex friends. *Journal of youth and adolescence*, 43(12), 1953–1968. <https://doi:10.1007/s10964-013-0004-8>.
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: foundations of parental acceptance-rejection theory*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc. (Available as e-book from Rohner Research Publications, Storrs, CT).
- Rohner, R. (1998). Father love and child development: history and current evidence. *Current directions in psychological science*, 7(5), 157–161. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10836851>
- Rohner, R. P. (2004). The parental “acceptance– rejection syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830–840. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.830>
- Rohner, R. (2014). Parental power and prestige moderate the relationship between perceived parental acceptance and offspring’s psychological adjustment:

- introduction to the international father acceptance-rejection project. *Cross-cultural research*, 48(3), 197–213. <https://doi.org/10.1177/1069397114528295>
- Rohner, R. (2015). *Introduction to interpersonal acceptance- rejection theory (IPAR THEORY), methods, evidence, and implications*. University of Connecticut (Vol. 6). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R. P., & Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance–rejection: review of crosscultural and intracultural evidence. *Cross-cultural research*, 36, 16–47.
- Rohner, R. P., & Lansford, J. E. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to interpersonal acceptance–rejection theory (IPARTheory). *Journal of Family Theory & Review*, 9, 426–440.
- Rohner, R. P., & Khaleque, A. (2005). *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*, (4th ed.,). Storrs, CT: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos (Berkeley, California)*, 33(3), 299–334.
- Rohner, R., Khaleque, A., & Cournoyer, D. (2011). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence and implications. *Parenting*, 1–38. <https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299>
- Rohner, R., & Veneziano, R. (2001). The importance of father love: history and contemporary evidence. *Review of general psychology*, 5(4), 382–405. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.382>
- Rothbaum, F. (1988). Maternal acceptance and child functioning. *Merrill-Palmer Quarterly*, 34(2), 163-184
- Rule, A. (2008). *Relations between parent involvement and coparenting relationship quality*. Μη εκδιδόμενη διδακτορική διατριβή, The Ohio State University.

- Russell, B. S., Maksut, J. L., Lincoln, C. R., & Leland, A. J. (2016). Computer-mediated parenting education: digital family service provision. *Children and youth services review, 62*, 1-8.
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. New York: Guilford Press.
- Sanders, J., Munford, R., Liebenberg, L., & Ungar, M. (2014). Consistent service quality: the connection between service quality, risk, resilience and outcomes for vulnerable youth clients of multiple services. *Child abuse and neglect, 38*, 687–697.
- Schiefele, U. (2001). The role of interest in motivation and learning. In J.M. Collis & S. Messick (Eds.), *Intelligence and Personality: Bridging the Gap in Theory and Measurement*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 163–194.
- Schoppe-Sullivan, S. J., Brown, G. L., Cannon, E. A., Mangelsdorf, S. C., & Sokolowski, M. S. (2008). Maternal gatekeeping, coparenting quality, and fathering behavior in families with infants. *Journal of family psychology, 22*(3), 389-398.
- Schunk, D. H. (1984). Enhancing self-efficacy and achievement through rewards and goals: motivational and informational effects. *Journal of educational research, 78*, 29-34.
- Schunk, D. (1995). Self-efficacy and education and instruction. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: theory, research, and application* (pp. 281-303). New York: Plenum Press.
- Schunk, D., & Zimmerman, B. (2007). Influencing children's self-efficacy and self-regulation of reading and writing through modeling. *Reading & writing quarterly, 23*(1), 7-25.
- Schwarzer, R. (1992). *Self-efficacy: Thought control of action*. Washington, DC: Hemisphere.

- Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.
- Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Warmth with mothers and fathers from middle childhood to late adolescence: within- and between-families comparisons. *Developmental psychology*, *43*(3), 551–563. <https://doi:10.1037/0012-1649.43.3.551>.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. (1982). The Self-efficacy scale: construction and validation. *Psychological reports*, *51*, 663-671.
- Simonelli, A., Parolin, M., Sacchi, C., De Palo, F., & Vieno, A. (2016). The role of father involvement and marital satisfaction in the development of family interactive abilities: a multilevel approach. *Frontiers in psychology*, *7*:1725, 1–11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01725>
- Slade, A. (1987). A longitudinal study of maternal involvement and symbolic play during the toddler period. *Child development*. *58*, (2), 367-375.
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational psychology review*, *17*(2), 125–146. <https://doi.org/10.1007/s10648-005-3950-1>
- Stallman, H., Morawska, A. & Sanders, M. (2009). Parent problem checklist: tool for assessing parent conflict. *Australian psychologist*. *44*, (2), 78-85. <https://doi.org/10.1080/00050060802630023>
- Stright, A., & Bales, S. (2003). Coparenting quality: contributions of child and parent characteristics. *Family relations*, *52*(3), 232–240. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00232.x>
- Suizzo, M., Rackley, K., Robbins, P., Jackson, K., Rarick, J., & McClain, S. (2017). The unique effects of fathers' warmth on adolescents' positive beliefs and

- behaviors: pathways to resilience in low-income families. *Sex roles*, 77, (1-2), 46-58. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0696-9>
- Suldo, S., Riley, K., & Shaffer, E. (2006). Academic correlates of children and adolescents' life satisfaction. *School psychology international*, 27(5), 567-580.
- Tavassolie, T., Dudding, S., Madigan, A., Thorvardarson, E., & Winsler, A. (2016). Differences in perceived parenting style between mothers and fathers: implications for child outcomes and marital conflict. *Journal of child and family studies*, 25(6), 2055–2068. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0376-y>
- Tildesley, E. A., & Andrews, J. A. (2008). The development of children's intentions to use alcohol: direct and indirect effects of parent alcohol use and parenting behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22(3), 326.
- Torío- López, S., Palacios- Madero, M., Mora- Oleas, J., Peña- Calvo, J. & Inda- Caro, M. (2018). Parents' perceptions of their acceptance and rejection behaviors: benchmarking Spain and Ecuador. *Journal of child and family studies*. 27, 3019-3026.
- Tsaousis, I., Giovazolias, T., & Mascha, K. (2010, July). *Translation and psychometric properties of the Child Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)-Short Form in Greek*. Paper presented at the Third International Congress on Interpersonal Acceptance and Rejection, Padua, Italy.
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. (2003). Dimensions of mothers' and fathers' differential treatment of siblings: links with adolescents' sex-typed personal qualities. *Family relations*, 52, 82–89. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00082.x>.
- Tulviste, T. (2013). Socialization values of mothers and fathers: does the child's age matter? *Trames*, 17(2), 129–140. <https://doi.org/10.3176/tr.2013.2.02>
- Veneziano, R. A. (2003). The importance of paternal warmth. *Cross-cultural research*, 37, 265–281.

- Whitbeck, L., Simons, R., Conger, R., Wickrama, K., Ackley, K., & Elder Jr., G. (1997). The effects of parents' working conditions and family economic hardship on parenting behaviors and children's self-efficacy. *Social psychology quarterly*, 60(4), 291-303. <https://doi.org/10.2307/2787091>
- Wigfield, A., Eccles, J., & Pintrich, P. (1996). Development between the ages of 11 and 25. In D. C. Berliner & R. C. Calfee (Eds.), *Handbook of educational psychology* (pp. 148- 185). New York: Macmillan.
- Winsler, A., Madigan, A., & Aquilino, S. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early childhood research quarterly*, 20(1), 1–12.
- Xu, J., Ni, S., Ran, M., & Zhang, C. (2017). The relationship between parenting styles and adolescents' social anxiety in migrant families: A study in Guandong, China. *Frontiers in psychology*, 20(8), 626.
- Yomtov, D., Plunkett, S., Sands, T. & Reid, A. (2015). Parenting and ninth graders' self-efficacy and relational self-esteem in Latino immigrant families. *Family and consumer sciences research journal*. 43 (3), 269-283. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12102>
- Zimmerman, B. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: an overview. *Educational psychologist*, 25(1), 3-17. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2501_2
- Zimmerman, B. (2000). Self-efficacy: an essential motive to learn. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 82–91. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1016>